

๓๖๐

บัญญัติชาติก

ประชุมนิทานในประเทศนี้แต่โบราณ ๕๐ เรื่อง

ภาคที่ ๔

มหาอำมาตย์โท เจ้ามหาพรหมสุรธาดา

พิมพ์ในจารพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าหญิงศรีโสภณ ท. จ.

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์บำรุงนุกฎิกิจ

ถนนบำรุงเมือง จังหวัดพระนคร

8. mdo

8. mdo

บัญญัติชาตก

ประชุมกันในประเทศนี้แต่โบราณ ๕๐ เรื่อง

ภาคที่ ๔

มหาอำมาตย์โท เจ้ามหาพรหมสุรชาติ

พิมพ์ในวารพระราชนานเพด็จพ

เจ้าหญิงศรีโสภณ ท, จ,

เมื่อปี พ. ศ. ๒๔๖๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์บำรุงนุกตกิจ

ถนนบำรุงเมือง จังหวัดพระนคร

မြတ်ဗုဒ္ဓ၏တရား ပေးနေသော အ. ခ.

မြတ်ဗုဒ္ဓ
တရား
ပေးနေသော
အ. ခ.

เจ้าหญิงศรีโสภา วัฒนาน ต. จ.

คำนำ

มหาอำมาตย์โท เจ้ามหาพรหมสุรชาติ (มหาพรหม ญานาน) เจ้าผู้ครองจังหวัดน่าน จะทำการปลงศพเจ้าหญิงศรีโสภา ญานาน ต, จ, ผู้เป็นชายา แจ้งความมายังหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ว่ามี ศรัทธาจะรับพิมพ์หนังสือในหอพระสมุด ฯ เป็นของชำร่วยเนื่องในการกุศต ทักษิณานุประทานเวดาพระราชทานเพลิงศพเด็กเรื่อง ๑ ขอให้กรรมการช่วย เลือกร่องหนังสือแต่จัดการพิมพ์ให้ ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีที่ได้มีโอกาสช่วย เหลือเจ้าหญิงศรีโสภาในวาระที่สุด โดยฐานะที่ได้ขอบพอกันเคยกัน นิมนตรวทศหนังสือมาช้านาน การเลือกร่องหนังสือข้าพเจ้าคิดเห็นว่า ที่ ได้รับแจกคงจะเป็นชนชาวมณฑลภาคพายัพโดยมาก ถ้าพิมพ์หนังสือ บัญญัติชาติคงจะเหมาะ เพราะเป็นหนังสือที่แต่งทางมณฑลภาคพายัพมา แต่โบราณ จึงได้เลือกร่องนี้แทนในหนังสือบัญญัติชาติกรวมเป็นภาค ที่ ๕ ให้เจ้ามหาพรหมสุรชาติพิมพ์ตามประสงค์

หนังสือบัญญัติชาติกั้น คือประสมนิทานเก่าแก่ที่เล่ากันในเมืองไทย แต่โบราณ ๕๐ เรื่อง พระสังฆราชเชียงใหม่รวบรวมแต่งเป็นชาติก ไว้ในภาษามคร เมื่อพระพุทธศักราชประมาณราวในระหว่าง ๒๐๐๐ จน ๒๒๐๐ ปี อันเป็นสมัยเมื่อพระสังฆราชประเทศนั้นพากันไปเล่าเรียน มาแต่ลังกาทวีป มีความรู้ภาษามครแตกฉาน เอาแบบอย่างของพระภิกษุ สังฆในลังกาทวีป มาแต่งหนังสือเป็นภาษามครขึ้นในบ้านเมืองของคน แต่งเป็นอย่างอรรถกถาธรรมาธิบาย เช่นคมภวังคตที่ป็นต้นบาง

แต่งเป็นเรื่องลำดับประวัติ เช่น คัมภีร์ชินกาดมาตินเป็นต้น ตามอย่าง
เรื่องมหาวงศ์พงศาวดารถึงกบฏบ้าง แต่งเป็นชาตก เช่น เรื่องบัญญัติชาตก
นี้ เอาอย่างนิบาตชาตกบ้าง โดยเจตนาจะบำรุงพระศาสนาให้ถาวร
และให้หนังสือซึ่งแต่งนั้นเป็นหลักฐานมั่นคง ด้วยเป็นภาษาเดียวกับ
พระไตรปิฎก แต่หนังสือบัญญัติชาตกนั้นเห็นจะแต่งในตอนปลายสมัยที่
กล่าวมา เพราะความรู้ภาษามคธศรุตราวมองไม่ถึงหนังสือแต่งขึ้นก่อน

หนังสือบัญญัติชาตกนั้นฉบับเดิมเป็นคัมภีร์ถาด จำนวนรวม ๕๐
ผูกด้วยกัน เดียวกันเห็นจะมีอยู่แต่ในประเทศสยาม กับที่เมืองหลวง
พระบางแต่ที่กรุงกัมพูชา ที่อื่นหาไม่ มีเรื่องราวปรากฏว่าเคยได้อัปไป
ถึงเมืองพม่าครั้งหนึ่ง พม่าเรียกว่า “เชียงใหม่บัณฑิต” แต่พระเจ้า
แผ่นดินพม่าองค์ใดองค์หนึ่งดำริว่า เป็นหนังสือ แต่งปลอมนพระพุทธรูป
จึงให้เผาเสีย ในเมืองพม่าจึงมีได้หนังสือบัญญัติชาตกเหลืออยู่ คำที่
คิดว่าแต่งปลอมนพระพุทธรูปนั้น เพราะพระเจ้าแผ่นดินพม่าองค์นั้นหลง
เชื่อว่าหนังสือนิบาตชาตกหรือที่เราเรียกกันในภาษาไทยว่า “เรื่องพระเจ้า
หารอยหาสิบชาติ” เป็นพระพุทธรูป ซึ่งที่แท้หาเป็นเช่นนั้นไม่ ความ
จริงเป็นดังพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทาน
พระราชวินิจฉัยไว้ในพระราชนิพนธ์ค่านำหนังสือนิบาตชาตกภาคต้น ซึ่ง
โปรดฯ ให้พิมพ์เมื่อในรัชกาลที่ ๕ ว่าเรื่องนิบาตชาตกนั้นคงเป็นนิทาน
ที่เล่ากันในพื้นเมือง มีมาแต่ก่อนพุทธกาลช้านาน เมื่อพระพุทธเจ้าทรง
สั่งสอนไว้ในบัดนี้ ทรงยกเอาเรื่องนิทานมาแต่งเป็นอุปมาในพระธรรม
เทศนาเนื่อง ๆ ก็ธรรมดาในเรื่องนิทานย่อมต้องมีตัวดีตัวชั่ว ตัวดีจะ

เป็นคนก็ตาม จะเป็นสัตว์เดียรัจฉานก็ตาม ย่อมเรียกว่า “มหาดัตว์”
มาเกิดล้มตมขึ้นต่อภายหลังพระพุทธรูปว่า มหาดัตว์ในเรื่องชาดกนั้น
คือพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ครั้นเมื่อมาคบแต่งร้อยกรองพระไตรปิฎกกัน
ในชั้นหลัง ๆ ผู้แต่งประดั่งค์จะปลุกศรัทธาให้มั่นคงตามความเชื่อถือของตน
จึงแต่งประชุมชาดก ประหนึ่งว่าพระพุทธรูปได้ทรงแสดงไว้ชัดเจน ว่า
มหาดัตว์นั้น ๆ มาเกิดเป็นพระพุทธรูป แด่บุคคลหรือสัตว์อื่นนั้น ๆ มา
เป็นมนุษย์ในปัจจุบัณชาติ รูปเรื่องชาดกจึงเป็นเช่นปรากฏอยู่ในหนังสือ
นิบาตชาดก เพราะความเป็นดังอธิบายมานี้ ที่พระสงฆ์ชาวเขียงใหม่เอา
นิทานในพื้นเมืองแต่งเป็นชาดก เป็นแต่แต่งตามแบบอย่างหนังสือเก่า
ซึ่งพระคณิศรนาคราชได้แต่งมาแต่ปางก่อน หาได้ตั้งใจจะหลอกลวง
ผู้หนึ่งผู้ใดว่าเป็นพระพุทธรูปจะไม่ว่าง พระเจ้าแผ่นดินพม่าหากเข้าพระทัย
หลงไปเอง

คณบดีหนังสือบัญญัติชาดกที่มีอยู่ในสยามประเทศนี้ ไม่มีครบ
บริบูรณ์แห่งใด ๆ มาช้านาน แม้หนังสือฉบับหอหลวงซึ่งได้มาไว้ใน
หอพระสมุดสำหรับพระนครก็ไม่มีครบบริบูรณ์ กรรมการหอพระสมุดฯ ได้
พยายามสืบหาฉบับที่ขาดมาหลายปี ได้ฉบับมาแต่วัดระฆังบ้าง ได้มาแต่
วัดอรุณบ้าง เมื่อเร็ว ๆ นี้ได้มาจากวัดพุทธมณฑลอีกตอนหนึ่ง รวบรวม
เข้ากันจึงได้ฉบับครบบริบูรณ์เมื่อใน พ.ศ. ๒๔๖๖ การที่จะพิมพ์หนังสือ
บัญญัติชาดก เป็นพระประสงค์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ
สุมมตอมรพันธุ์ เมื่อยังเสด็จดำรงตำแหน่งเสนาบดีกรมการศาสนาสำหรับ
พระนคร ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แปลเรื่องสมุทรโฆษ อันเป็นนิทานเรื่องต้น

บัญญัติชาดกไว้เรื่องหนึ่ง แต่เข้าใจว่าคงจะเป็นเพราะเมื่อทรงแปลแล้ว
จึงทราบว่าต้นฉบับหนังสือบัญญัติชาดกที่มีอยู่ในหอพระสมุด ฯ บกพร้อม
ไม่สามารที่จะพิมพ์ให้ตลอดเรื่องได้ในสมัยนั้น จึงได้ทรงยังอยู่เพียงนั้น
ครั้นมาเริ่มพิมพ์บัญญัติชาดก จึงได้เอาเรื่องสมุทรโฆษซึ่งกรมพระดมมต
อมรพันธุ์ได้ทรงแปลไว้มาพิมพ์เป็นเรื่องต้น ได้แก้ไขบางเล็กน้อย เช่น
เพิ่มเติมคาถาลงให้เป็นรูปเดียวกับนิบาตชาดกซึ่งหอพระสมุด ฯ ได้พิมพ์
นั้นเป็นต้น

นิทานในบัญญัติชาดก เป็นนิทานที่ไทยเรารักกันอยู่ชมทราบหลายเรื่อง
เช่นเรื่องสมุทรโฆษ เรื่องพระสุชนนางมโนहरา เรื่องสังข์ทอง เรื่อง
พระรถเสน แต่เรื่องคำว่าเป็นต้น การที่เอาหนังสือบัญญัติชาดกมาแปล
พิมพ์ในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อบ้านใครว่านิทานเหล่านั้นเรื่องที่
เขาเล่ากันแต่โบราณเป็นอย่างไร ที่เอามาแต่งเป็นโคลงฉันท์และบทละคร
เอามาแก้ไขเสียอย่างใดบ้าง แต่ให้รู้เรื่องนิทานเก่าแก่ของประเทศนี้ ซึ่ง
มิได้ปรากฏในที่อื่นก็อีกหลายเรื่อง จึงเชื่อว่าหนังสือบัญญัติชาดกจะ
เป็นของที่พอใจนักเรียนทั้งปวง

กรรมการหอพระสมุด ฯ ขอนุโมทนาคุณคุณยุวาศรัทธกษิณานุปทาน
ซึ่งเจ้ามหาพรหมสุรชาติ ได้บำเพ็ญเป็นมัตติทานมัย โดยฐานะการ
สังคหกรรม แต่ได้พิมพ์หนังสือเรื่องนี้ให้แพร่หลาย.

กจ ๒๖ กษ ๒๖ กษ ๒๖ ตำนานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๒๐ ตุลาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๘

สารบัญ

๓๑	ปุปผชาติก	หน้า ๑
๓๒	พราณสัตว์ราชชาติก	„ ๑๙
๓๓	พรหมโฆสัตว์ราชชาติก	„ ๓๑
๓๔	เทวรุกขกุมารชาติก	„ ๓๙
๓๕	สัตว์ชาติก	„ ๕๓

ปัญญาสชาดก

๓๑ ปุณณชาดก

พระญาณวิจิตร (สิทธิ โสจณานนท์) เปรียญ ๕ ประโยค

วัดเทพศิรินทรวงค์

อมิณา ตูยหนติ อิทํ สตุลา สาวตถิ อุปนิสฺสาชฺช เขตฺตวเน
อนาถปิณฑิกสฺสสาราเม วิหรณฺโต อตฺตโน ทานปารมี อารพฺภ
กเถสี

สตุลา สมเด็จพระบรมศาสดา เสด็จลำนารายณ์พระพุทธรูปนิยามอยู่
ในพระเชตวันมหาวิหาร ซึ่งเป็นอารามของเศรษฐีชื่ออนาถปิณฑิก
อาศรัยพระนครสาวตถิเป็นที่เสด็จโคจรภิกขาจาร ทรงพระปรารภทาน
บารมีของพระองค์ให้เป็นเหตุ จึงตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่ม
ต้นว่า อมิณา ตูยหิ เป็นต้น

ครั้งนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลบรมกษัตริย์ มกษัตริย์แควพราหมณ์
ศฤงษณ์มหาศาลแวดล้อมเป็นบริวาร ให้ราชบุรุษเชิญ ครองตั้งการบูชา
มีรูปเทียนแดงดอกไม้ธูปหอมเป็นต้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเสด็จประ
ทับโดยที่ใด ก็เสด็จเข้าไปโดยที่นั้น ถวายนมัสการพระผู้มีพระภาคทรง
บูชาแล้วเสด็จประทับอยู่ณส่วนสุดท้ายหนึ่ง

ลำดับนั้นพระเจ้าปเสนทิโกศลบรมกษัตริย์ จึงกราบทูลถามพระผู้มี

พระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ กษัตริย์กต พรหมณ
กต นางพรหมณกต คฤหบดีกต นางคฤหบดีกต เวลชนกต สุธชาค
กต มัจจตเถอมได้นิมนต์พระดังษ์ ให้ส่งน้ำแก้วกระทำสักการบูชาจัก
ได้ผลอย่างไร

ลำดับนั้นสมเด็จพระผู้มีพระภาคจึงเผยพระโอษฐ์ ตูจมากัมพตแดง
เปล่งพระสุรเสียงดังเสียงพรหมครดแก่บรมกษัตริย์ว่า ตถกมหาราช
บัณฑิตแต่ปางก่อนได้ นิมนต์ พระภิกษุดังษ์ ให้ส่งน้ำ กระทำ สักการบูชา
มาแล้ว ครดิตั้งนแฉวกทรงนั่งอยู่ ครันบรมกษัตริย์กราบทตวิงวอน
พระองค์จึงนำอดีตนิทานมาปรทานพระธรรมเทศนาดังต่อไปนี้ว่า

อดีเต วิสาเล นาม นคร วิชโย นาม ราชา รมเมเน รชชั
การเลี ฯ ในอดีตกาลล่วงแล้ว มีบรมกษัตริย์ทรงพระนามพระเจ้า
วิชัยราช ผ่านดิรัราชธัมปัตติโดยราชธรรมอยู่ในวิสาदनคร พระเจ้า
วิชัยราชนั้นเสวยพระกระยาหารมีรสอันเลิศ ในเวตามพพันห่มมัยแล้ว
ประทับพระบวรกายด้วยสรวรพอลังการแล้ว เสด็จไปยังมณฑลที่ประชุม
เจราชาธรรม

ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าทรงพระนามพระสรณังกรบังเกิดขึ้นในโลก ใน
กาลนั้นพระภิกษุนามว่าพระอดัระ ท่านได้พร้อมไปด้วยบริวารของ
ท่านไปถึงวิสาदनคร พระเจ้าวิชัยราชทรงเดื่อมได้เสด็จไปค่อนรับพระ
เถระเจ้ากับทั้งบริวารทั้งสน ด้วยความที่พระองค์มีพระทัยเดื่อมได้เป็น

อันมาก ถวายนมัสการแล้วจึงนิมนต์พระเถระเจ้า เพื่อจะให้สั่งนำ
แล้วจึงพระเถระเจ้าด้วยน้ำหอมดีหอม ครั้นพระเถระเจ้าสั่งนำแล้ว
บรมกษัตริย์ทรงชำระเท้าพระเถระเจ้าแล้ว ถวายผ้านวมเนื้ออันดีแล้ว
ถวายเครื่องสักการบูชาทั้งปวง ทรงนิมนต์ให้พระเถระเจ้านั่งเหนือบัลลังก์
ญัตติอาสน์ แล้วบูชาด้วยเครื่องสักการบูชาแล้วมอบพระกายถวายคน
แล้วกระทำความปรารถนาว่า ข้าแต่พระเถระเจ้ามีเจริญ ด้วยเดชบุญนี้ขอ
ให้สรรพดีความชีวิตทั้งหลายในสรรพภพ ได้เห็นข้าพเจ้าแล้วจึงมัจฉต
เดิมได้มอบกายถวายชีวิต ตั้งอยู่ในโอวาทของข้าพเจ้า แล้วตรัส
พระคาถาเป็นปฐมว่า

อิมินา ตฺยหิ นฺหาเปตฺวา

ยตฺถ ยตฺถ ภเว ชาโต

สพฺพปริกขารทานา

เตน สพฺพภเว โหมิ

ลาภิโน เสฏฺฐลาภานิ

ปณฺณาการสทฺสทานิ

อิมินา เม ภนฺเต ปุณฺณ-

สพฺพสตุตฺตโม พุทฺโธ

ภเวยฺย อุตฺตเม ชาเต

พลรฺูปคุณฺยเปโต

ปัจจามิตฺตา นรา นาม

อภิสกฺกา จ เม กตา

วณฺณวา พลวา อหิ

ปุปฺฟปุชา จ เม กตา

สกฺกโต ปุชฺชิตฺโต สทา

สกฺกาเรเหว สกฺกโต

อาคฺคจฺจนฺตฺ มม สนฺติเก.

กมฺเมเนว อนนฺเตเต

ภเวยฺย อหุ โส จิโน

ภเวยฺย อุตฺตเม กุเล

ปณฺณวา จ นรุตฺตโม

มา โหนฺตฺ มม สมฺมุชา

สพฺพเวรภยาตีตํ

ลเกยฺยํ ปรมํ สุขํ

ขุขฺขติณฺโณ อํ โลกิโก

สํสारे วินิยฺตโต

ธมฺมนาวํ ปาปฺปณิควา

อุทฺทริสฺสํ สเทวํ

แปลว่าการอภิเษกโสรัจรงพระเถระเจ้า ข้าพเจ้าได้กระทำแล้ว ด้วย
 เดชแห่งบุญนี้ ข้าพเจ้าเกิดแล้วในภพใด ๆ ขอให้ข้าพเจ้ามีพรรณดีกาย
 มีองได้เต็มกำลังเรียวแรงเป็นอันมาก อนึ่งการถวายบริกขารทั้งสี่แด่
 การบูชาด้วยดอกไม้ ข้าพเจ้าได้ทำแล้ว ด้วยเดชแห่งบุญนี้ ข้าพเจ้าเกิด
 ในภพทั้งปวง ขอจงเป็นผู้มีบุคคลดีการบูชาอยู่เป็นนิตย์ แต่เป็นผู้มี
 ตามากกว่าบุคคลที่มตาอันประเสริฐทั้งหลาย จงเป็นผู้มีคนดีการ
 บูชาเป็นอันมาก เครื่องบรรณาการต่งพณจงมาถึงสำนักข้าพเจ้า ข้าแต่
 พระเถระเจ้าผู้เจริญ ด้วยกรรมเป็นบุญของข้าพเจ้า ขอให้ข้าพเจ้าได้
 เป็นพระพทธเจ้าผดุมกว่าสัตว์รพสัตว์ ในอนาคตกาล ขอให้ข้าพเจ้าได้
 เป็นพระชินสีห์เจ้าบังเกิดในชาติแต่ตระกูลอันสูงสุด มีปรยามประกอบไป
 ด้วยคนเป็นอันมาก มีบุญญาออกมากว่านรชน ขออย่าได้มีข้าศึกศัตรูหมุ่
 บังจามิตร ขอให้ข้าพเจ้าได้ความดีอย่างยิ่ง ถวญงเลี้ยงซึ่งเวรแต่ภัยทั้งปวง
 สัตว์โลกนี้ จะข้ามพ้นไปได้ฉันใด เพราะจมตงเสียในดังตำรวัว
 มากนัก ข้าพเจ้าจะรื้อชนหมัดสัตว์กับทั้งเทวดาชนยังนาวา กถาวคือพระ
 ธรรมนำไปให้ถึงพระนิพพาน

ครั้นนพระธรรมเสนาบดีอุฎฺฐเถระเจ้า เมื่อจะกระทำอนุโมทนา จึง
 กถาวพระคาถาว่า

สทฺธปาปพฺพกมฺมํ ทานํ	อปี กิลฺลจิตฺติ เป กตํ
เย กตา ปสนฺนา ตีสุ	กาเล ลภนฺติ ตีวริ
สุขํ มานุสียํ เทติ	สกุญฺเณสุ ปรมํ สุขํ
ตโต จ นิพฺพานสุขํ	สพฺพทาเนปิ ลพฺภติ

แปลว่า ทานการให้มั่งคั่งรักษาเป็นของถึงก่อน อันบุคคลใดทำได้บ้างแล้ว อันหนึ่งความเต็มได้ในรัตนสามประการ อันบุคคลใดทำได้แล้ว บุคคลนั้นย่อมได้ความสุขตามประการตามกาล คือย่อมได้ความสุขเป็นของมนุษย์ ย่อมได้ความสุขในสวรรค์ ย่อมได้ความสุขคือพระนิพพานพ้นจากความทุกข์ในมนุษย์แต่ความสุขในสวรรค์นั้น เพราะทานการให้วัตถุทั้งปวง

พระเถระเจ้ากระทำอนุโมทนาแล้วจึงกล่าวคาถาดำแดงด้วยธรรมจริยา ตีบประการเหล่านี้ถวายบรมกษัตริย์ ซึ่งมีพระประสงค์จะเสวยทิพสมบัติอันใหญ่ต่อไปอีกว่า

ธมฺมมณฺเฑจร มหาราช	มาตาปิตุสุ ชตฺตยิ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน	ราช สกุญฺ คมิตฺสสฺส
ธมฺมมณฺเฑจร มหาราช	ปุตฺตทาเรสุ ชตฺตยิ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน	ราช สกุญฺ คมิตฺสสฺส
ธมฺมมณฺเฑจร มหาราช	สวณฺพราหฺมณฺเณสุ จ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน	ราช สกุญฺ คมิตฺสสฺส
ธมฺมมณฺเฑจร มหาราช	มิกปฺกขีสุ ชตฺตยิ

อิธ ทุมมัม จริตฺวาน	ราช สกคัม คมิสฺสสสี
ธมฺมณฺจร มหาราช	มิตฺตามฺมจฺเจสุ ขตฺติย
อิธ ทุมมัม จริตฺวาน	ราช สกคัม คมิสฺสสสี
ธมฺมณฺจร มหาราช	รณฺเฐสุ ชนปฺเทสุ จ
อิธ ทุมมัม จริตฺวาน	ราช สกคัม คมิสฺสสสี
ธมฺมณฺจร มหาราช	ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ
อิธ ทุมมัม จริตฺวาน	ราช สกคัม คมิสฺสสสี
ธมฺมณฺจร มหาราช	อินฺทา เทวา สพฺรหฺมกา
สุจิณฺณเณ ทิวปฺปตฺตา	มา ธมฺมัม ราช ปมาทฺยิ

ความว่า ขัตติยมหาราชเจ้า พระองค์จึงประพาศิธรรมในพระชนก
 ชนนี้ทั้งด้วย ในพระโอรสแต่พระชายาทั้งหลายด้วย ในสมณะแต่
 พรหมณทั้งหลายด้วย ในมฤคชาติแต่ภิกษุชาติทั้งหลายด้วย ในมิตร
 แต่อำมาตย์ทั้งหลายด้วย ในแคว้นแคว้นแต่ชนบททั้งหลายด้วย พระองค์
 ประพาศิธรรมในสถานทั้งสิบประการนี้แล้ว จักได้ไปบังเกิดในสวรรค์
 พระองค์จึงประพาศิธรรม ธรรมที่พระองค์ประพาศิตีแล้ว จะนี้ ความ
 สุขมาให้พระองค์ ตัวทั้งหลายจะได้เป็นพระอินทร์เป็นเทวดาเป็นพรหม
 ได้ด้วยทิพยสมบัติอันไพศาลก็เพราะธรรมที่ตนประพาศิตีแล้ว พระองค์
 ยอว่าได้ประมาทธรรมโดย

พระเจ้าวิชัยราชได้ลำดับธรรมสิบประการของพระธรรมเสนาบดีอุฎ्ถ
 เกรเจ้าแล้วก็เกิดพระปิโกดมนี้ดี ถวายนมัสการพระเกรเจ้าแล้วมีพระทัย

มากไปด้วยความยินดีปรีดา ครั้นตั้งพระเถรเจ้าไปแล้ว ก็ด้วยดีริวัธ
 ฒมบัตถียะเป็นลัษณำราญคตตพระชนมายุ ครั้นสิ้นพระชนมายุแล้วก็ไป
 บังเกิดในวิมานทองอันกว้างใหญ่ถึงสิบสองโยชน์ อันก็กก้องไปด้วย
 นางเทพอัปสรนับด้วยแสน ด้วยทิพยสมบัติอยู่ในดาวดึงส์เทวโลก ครั้น
 จุตจากเทวโลกแล้ว ลงมาถือเอาปฏิสนธิในพระครรภ์พระนางสิริพินธุ
 พระมเหสีของพระเจ้าสิริพินธุราช ในสิริพินธุนคร เทพเจ้าทั้งหลายก็
 น้อมนำเอาน้ำสำหรับสำนาคำของทิพยสัตว์ห่อเข้าไปถวายพระราชเทวีเจ้า
 ด้วยบุญญาภพของพระโพธิสัตว์เจ้าที่ได้ตั้งนำพระภิกษุสงฆ์ บันดา
 กษัตริย์ รอยเอ็จพระนครก็ตั้งราชบรรณาการมาถวายพระเจ้าสิริพินธุราช
 ครั้นถ้วนเทศมาดีพระราชเทวีเจ้าก็ประสูติพระราชบุตร เทพดาทั้งหลาย
 ก็ถวายสาธุการดีการบูชาพระโพธิสัตว์เจ้า ด้วยทิพคุณขวาร์ตทิพบุบผา
 กับทิพภษาแฉวงทองพวงแก้วเจ็ดประการ ด้วยบุญญาภพของพระ
 โพธิสัตว์เจ้าที่ไต่กระทำการบูชาไว้แต่ปางก่อน พระประยูรญาติทั้งหลาย
 จึงถวายพระนามพระโพธิสัตว์เจ้าในเวลานั้นคณนงคตว่า บุปผุมารตถิน
 พระเจ้าสิริพินธุ พระชนกนาคก็พระราชทานนางนมทั้งหลาย ที่ปราศจาก
 โทษถึง ๖๔ นางแก่พระโพธิสัตว์เจ้า ครั้นพระโพธิสัตว์เจ้าทรงพระเจริญ
 แล้วก็ทรงศึกษารอบรู้ในคิปปศาสตร์ทั้งปวง พระเจ้าสิริพินธุราชจึง
 ตรัสให้หาชัยเสนาคามาเฝ้าแล้วตรัสว่า ดูกษัยเสนาคาม เราชราแล้วเรา
 ปราถนาจะกระทำการอภิเษกกับบุพมารผู้เป็นโอรสของเราแล้วจะมอบราช
 สมบัติให้ ชัยเสนาคามถวาย บังคมพระเจ้าสิริพินธุราชแล้วก็ให้ตกแต่งพระ

นกรกระทำไ้ดังนามด้วยเครื่องอุปกรณทั้งปวง แล้วจึงผูกพระยาช้างข้อ
 ชัยมาดด้วยพวนทองคำ ตกแต่งด้วยรัตนเจ็ดประการ นำมาถวายพระ
 โพรตต์เจ้า เพื่อจะให้ทรงในการอภิเษก

สมเด็จพระคำสดาเมื่อจะทรงประกาศเ็นความนั้น จึงตรัสพระคาถาว่า

ตโต จ โส ปุปฺพรราชา	อภิเสกํ ลภิตฺวาน
หตฺถิยานํ อภिरุหิ	สุริเชว ปฺรภุชิต
สัณฺหาเตน ปุณฺณ	ฉทฺทนต์รตนนาโค
อากาเสนาปี อาคณฺตุวา	ปุปฺพราชสฺสฺสนิ
สัณฺโตนินฺยาเทน	นาริรตนญจ โสภณํ
อุตฺตรกรูโต อาคตํ	ปุปฺพราชมฺพุจฺจิ
เสนาปตฺริตณฺญจ	ชมฺพุทูปโต อาคตํ
พลวนตํ จ สุรูปํ	ปุปฺพราชมฺพุจฺจิตํ
สัณฺปวารเณเนว	ปฺชณฺจ ภตฺตทาเนน
นฺหาเปตุํ อุตฺถกณฺธิ	วตฺถเสณณฺจนปฺกํ
หตฺถิรตนนาภिरุหํ	ฉตฺตีสโยชนมณฺฑเท
โยธา จ ปฺริสา สุโร	ปุปฺพราชานํ ปฺริวารียสฺส
นกรปทกฺขิณญจ	สทฺ ปฺริวารเหจิ จ
อากาเสน คจฺฉนฺโต โส	ชมฺพุทูปปทกฺขิณํ
สัณฺปจฺจุคฺคจฺฉนฺเตน	สลาทธานุกาเวน
เอกสตราชาโน จ	ปฺริวารเณติ สพฺพโส

ตโต โยธา พลวนตา	สุรปา จารุทสุสนา
สมนตา ปริกิริสุ	นนุทยนตา รเถสภ
หตุถาโรหา อนีกฉฐา	รติกา ปตติการกา
สมนตา ปริกิริสุ	นนุทยนตา รเถสภ
กโรฎฐิยา จมมธรา	อินทิหตุถา สุวมมิกา
ปรโต ปฏิปชชีสุ	เทวปุตโตว นนาเน
ชมพุกีปปกขิณ	ปุนาคนตวา ปุริ รมมิ

ความว่า ก็แหละในกาลนั้น พระเจ้าบรมราชได้ราชาภิเษกแล้วก็เสด็จ
 ขึ้นทรงช้างพระที่นั่ง ดุจดงามปานประหนึ่งว่าดุริยเทพบุตรนั้น แวดล้อม
 ไปด้วยบริวารเป็นอันมาก หัตถ์รัตนซึ่งเกิดในหัตถ์นาคตระกูลก็เหาะมา
 โดยอากาศแล้วน้อมเคี้ยวเข้าไปถวายพระองค์ ด้วยพระกุศlothพระองค์ได้
 ดรงน้ำพระสังข์ อีกประการหนึ่ง นางนารัตนมิดีร์กายอันงามก็มาจาก
 อุตตรกุรุทวีป มาบำรุงบำเรอพระองค์ ด้วยพระกุศlothพระองค์ได้มอบ
 กายถวายพระสังข์ ไซ้แต่เท่านั้น เสนาบริตนมัก้าดังมากมีรูปงาม
 ก็มาจากชมพูทวีป มาบำรุงบำเรอพระองค์ ด้วยพระกุศlothพระองค์ได้
 ปวารณาแก่พระสังข์ แลทำถักการบูชาแลถวายภัตตาหารแลถวายน้ำ
 หอมให้ดรงน้ำถวายล้างนุ่งห่มแลเสนาฉะแก่พระสังข์ มีประการเป็นอัน
 มาก ไซ้แต่เท่านั้น เมื่อเสด็จขึ้นทรงหัตถ์รัตนะ บันดาโยธาทวยหารที่
 แกล้วกล้าก็มาแวดล้อมพระองค์ เต็มไปในสถานที่ที่มีปริมนทได้หกลีบ

โยชน เมื่อพระองค์จะเสด็จประทับณพระนครหรือเสด็จประทับณชมพูทวีป
ก็เสด็จไปทางอากาศกับด้วยบริวาร กษัตริย์ทั้งร้อยเอ็ดพระนครก็พากัน
มาแวดล้อม ด้วยอำนาจศัสตราที่พระองค์ได้เสด็จไปต้อนรับพระสงฆ์ โดย
เคารพ ถ้าคัมภีร์โยชาที่กล่าวถึงมากมีร่างกายงดงามควรที่จะทักนาก็มา
แวดล้อมอยู่โดยรอบ ทั้งพลช้างม้ารถพลเคียวทั้งหลายก็มาแวดล้อม
อยู่โดยรอบ เป็นที่รื่นเริงบันเทิงพระทัย เหล่าทหารอาคันตุกะทั้งหลายก็
ล้อมเกราะมือถือดาบโล่ให้น้ำเสด็จไปในเบื้องหน้า พระเจ้าบุปผราชเสด็จ
เทียบชมพูทวีป ดงดงามประคองคองเทพยดาทั้งหลายอันเสด็จไปชมสวน
นั้นทวนฉนั้น แล้วเสด็จกลับยังพระนคร เสด็จขึ้นประทับบนปราสาท
ปราสาท ในคัมภีร์นั้นพระโพธิสัตว์เจ้าเมื่อจะประทานโอวาทแก่กษัตริย์
ทั้งร้อยเอ็ดพระนคร จึงตรัสว่า

ตุเมห ยาวายุگی จิตา

มา หีสถ ปเรสนจ

มา ภณณ มุสาวาทิ

ปณฺจสึเลสุ ติฏฺฐถ

นตฺถิ ทานสโม มาตา

นตฺถิ ทานสโม ฌาติ

ตสฺมา หิ ปณฺหิตโต โปโส

มาตาเปติภริ ชนตุ

สณฺหิ วาจิ ภณตฺถิ จ

มา สตุตฺตานํ อหีสถ

ปรทาริ น เสวล

สุราปานํ น ปิวด

ทานํ ทเทถ สพฺพทา

นตฺถิ ทานสโม ปิตา

นตฺถิ ทานสโม นิธิ

ทานํ ทเทยฺย สพฺพทา

กฺุเล เขณฺฎาปจายินิ

เปสฺสุณฺเอยฺยปหายินิ

มจฺเจรวินเย ยุตํ
 ตํเว เทวา ตาวตัสสา
 ปรทาร์ ชเนตฺตํ
 อุตฺตานํ สพฺพภูตานิ
 สัตฺวาโจ พหุมิตฺโต
 ปทุมํ เอตฺถ ฌาตพฺพิ
 สุริโย อุตฺตโม โลเก
 จนฺทณฺจ สัตถํ ชาตํ

สจฺจิ โกธวิธํ นรํ
 อาหุ สปฺปริโส อิติ
 เณทฺทํว ปรรณทกํ
 โส ปณฺทิตो ตี วุจฺจติ
 ผรุโส จ อมิตฺตโก
 จนฺโท นกฺขตฺตราชโก
 อุณฺโห ชาโตติ เอกโก
 ตารกา ปริวาริตา.

ความว่า ท่านทั้งหลายยังมีอายุดำรงอยู่เพียงใด อย่าได้เบียดเบียนสัตว์
 ทั้งหลายเพียงนั้น อนึ่งอย่าเบียดเบียนทรัพย์สิ่งของของผู้อื่น อย่าคบหา
 ภรรยาผู้อื่น อย่าเจรจาเท็จ อย่าดื่มสุราจน จงดำรงอยู่ในศีลห้า
 ประการ จงจำแนกแจกทานตลอดกาลทั้งปวง มารดาบิดาญาติ
 ทรัพย์ที่จะพึงฝังไว้ กัด บรรดาสิ่งเหล่านั้นซึ่งจะเต็มอเนกอนันต์ด้วยทานย่อม
 ไม่มี เพราะเหตุที่มนุษย์ประกอบด้วยปัญญาพึงจำแนกแจกทานตลอด
 กาลทั้งปวง เทพเจ้าชาวดาวดึงส์ทั้งหลาย กล่าวสรรเสริญบุรุษชนที่
 เพียงมารดาบิดาแลประพฤติก่อมนคนในบุคคลผู้เจริญกว่าในตระกูล มี
 วาจาสื่อสัตย์อ่อนหวาน กล่าวถ้อยคำนำมาซึ่งประโยชน์ ดะเดี้ยซึ่งวาจา
 ส่อเลียดปราศจากความตระหนี่ มีวาจาสัจจริงกำจัดความโกรธเสียได้ว่า
 เปนดีบุรุษ อนึ่งบุคคลผู้ใดมาทำในใจว่า ภรรยาของผู้อื่นเหมือนอนันต์
 มารดาของตน พัสต์สิ่งของผู้อื่นเหมือนอนันต์กอนันต์ คนอื่นเหมือน

คนของคน ดั่งนี้ นักปราชญ์ย่อมกล่าวสรรเสริญบุคคลผู้นี้ว่าเป็น
 บัณฑิต อนึ่งผู้ที่มิอาจแยกแยะเป็นเหตุให้มมตรดีหายมาก ผู้ที่มิ
 วจาหยาบคายเป็นเหตุให้ปราศจากมมตรดีหาย ในอุปมานบัณฑิตพึงรู้
 ว่าเหมือนดอกปทุมชาติหรือเหมือนดังพระจันทร์ อันเป็นพระราชาของหมู่
 ดาวฤกษ์ ส่วนพระอาทิตย์เป็นผู้จอมในโลกก็จริง แต่พระอาทิตย์เป็น
 ดังที่เราเรียน เพราะเหตุนี้พระอาทิตย์จึงเป็นผู้เดียว ส่วนพระจันทร์เป็น
 ของเย็นจึงมีหม่อมดาวแวดล้อม ด้วยประการดังนี้ ครั้นนักษัตรยทั้ง
 ร้อยเอ็ดพระนคร รับพระโอวาทด้วยเศียรเกล้ากระทำราชการแล้วถวาย
 รัชสมบัติของคน เพื่อจะรับชาพระโอวาทแล้วถวายบังคมลาพระมหาสัตว์
 กลับไปสู่พระนครของคน เพราะเหตุนี้สมเด็จพระผู้มพระภาคจึงได้
 ครัดพระคาถานี้ว่า

อโปภาปี กตา ปุชา
 อภิรุปา สทา โหนติ
 สทโท สีเลน สมปนโน
 ยัม ยัม ปเทสํ กจฺลติ
 อจฺกปจฺจกสมปนโน
 โย โส โกเคน สมปนโน
 วิสาถวิเว สาเล
 กุลัม วา ยสํ วา ปญฺญา
 อสํยิกฺขคตฺถุ เทวินโท

สีลวนฺเตสุ เทนฺติ เย
 ปวิวรา สุขํ สยัม
 ยโสโลกสมปปีโต
 คตฺถ คตฺถเว ปุชฺชิตो
 อาโรหปวิวหตา
 สุวณฺณเวณฺณเรจฺจิโร
 ชาชนฺติ สมิตฺถกุเล
 สัมมเหตสฺสสีทํ ผลัม
 ทิพฺพรชฺชมการยิ

สดฺตถกฺขตฺตํ จกฺกวตฺติ
 ปเทสฺวชฺชํ วิปลํ
 อนุโมติ สพฺพสมฺปตฺติ
 ภวากเว สพฺพชาตํสุ
 สพฺพทา สุขสมฺปนฺโน
 เทว กุเล อปฺปชฺชติ
 หิเน กุเล น ชายติ
 สุวณฺณตา สุสฺรตา
 อธิปจํ ปรีวาโร
 สดฺดหตฺถิสหสฺसानิ
 ปรีวาเรนฺติ ตํ นิจํ
 ปณฺณาวรณสมฺปนฺโน
 สพฺพพนฺปิโย สุโร
 ปเทสฺวชฺชํ อีสฺสริยํ
 สดฺตตรตนสมฺปนฺโน
 ยํ ยํ ปเทสํ กจฺจติ
 จตฺราสํติสหสฺसानิ
 ทุกฺคตํ นาภิกานาติ
 ปฏฺธิสมฺภิตา วิโมกฺขา จ
 ปจฺเจกพทุทฺทกฺขมฺ

จตฺที่เปสฺ อีสฺสโร
 คณนาโต อสงฺเขยโย
 สัมมฺหาตสฺสิทํ ผลํ
 ปณฺณวา สุวิสารโท
 สัมมฺหาตสฺสิทํ ผลํ
 ขตฺติเย จาปิ พฺรหฺมณเ
 สัมมฺหาตสฺสิทํ ผลํ
 สุตฺตเจนนํ สฺรูปตา
 สัมมฺหาตสฺสิทํ ผลํ
 สพฺพาลงฺการกฺกุสิตา
 สัมมฺหาตสฺสิทํ ผลํ
 สพฺพสทฺถวิสารโท
 สัมมฺหาตสฺสิทํ ผลํ
 จกฺกวตฺติ มหิทฺธิโก
 ยโสโกคสมฺปิโต
 ตตฺถ ตตฺถเว ปุจฺจิโต
 ชาติยา จ สฺตานิ จ
 สัมมฺหาตสฺสิทํ ผลํ
 ยา จ สวากปารมฺิ
 สพฺพเมเตน ลพฺกติ

สัมมนาเต ปโมเตตา	ปิติจิตเตน สพพทา
มหนตัม ทิพพสมปตฺตี	เทวโลเก จ มานุเส
ยัม ยัม อิจนฺติ ปญฺจียัม	ตัม ตัม สพพํ ลกฺขณํ เต
ภวากเว สัสนฺตา	ปจฺจมา ปปโปนฺติ นิพฺพุตฺติ
กุกฺกุจํ คณฺโฑ กิลาโส จ	กาโส สาโส น ชายติ
เสทา รโฆชลลํ นตฺถิ	กาโย จ ปริสุทฺธโก
ตสฺมา หิ ปณฺหิโต โปโส	ปญฺเชนฺโต สุขมตฺตโน
พฺพุทฺธปุตฺตาทิเสจัน	กโรธ พฺพุทฺธสาสเน
ทูลลภํ จ มนุสฺสสฺสตัม	สทฺธา จ ทูลลภตรา
ทูลลโก จินสทฺธมฺโม	เทสโก จาปี ทูลลโก
ลภิตฺวาทานิ ตัม สพพํ	ยฺยชฺช พฺพุทฺธสาสเน.

ความว่า การบูชาที่บุคคลกระทำไว้แล้ว ถึงเป็นการเล็กน้อยก็มีผล
 มาก ชนทั้งหลายได้ให้ทานในท่านผู้มั่งคั่งทั้งหลาย ชนทั้งหลายนั้น
 ย่อมเป็นผู้มีพรงาม มีบริวารมีความสุขเสมอ บุคคลที่มีศรัทธาบริบูรณ์
 ไปด้วยแล้ว ย่อมเป็นผู้เอิบอิ่มไปด้วยยศแด่ภกตมบต ผู้หนึ่งไปยัง
 ประเทศถิ่นฐานตำบลใด ๆ ย่อมมีผู้นับถือบูชาในประเทศถิ่นฐานตำบล
 นั้น ๆ ย่อมเป็นผู้บริบูรณ์ไปด้วยอวยวระน้อยใหญ่ จะดูกลิ่นแต่เพียง
 กรายกึ่งดงาม แต่เป็นผู้สมบูรณ์ไปด้วยยศแด่ภกตมบต มั่งคั่งร่ำ
 วรรณงดงามดุจดังของ ย่อมบังเกิดในตระกูลอันมั่งคั่งมั่งคั่งบริบูรณ์
 ไพศาล ความที่ได้เกิดในตระกูลมั่งคั่งมั่งคั่งมั่งคั่ง เป็นผลอันดีดังที่ได้

ด้วยน้ำพระสงฆ์ ผู้ที่ได้สร้างน้ำพระสงฆ์ จะได้เป็นพระอินทร์ด้วยสมบัติ
ทิพย์ ถึงแปดสิบครั้ง จะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชเป็นอิสระในทวีปทั้ง
สี่ถึงเจ็ดครั้ง จะได้เป็นพระเจ้าประเทศราชด้วยดีริราชสมบัติอันไพศาล
จะนับคนนามได้ อันนี้เป็นผลอันดีที่ได้สร้างน้ำพระสงฆ์ ผู้ที่ได้สร้าง
น้ำพระสงฆ์นั้นจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช มีอุทยานภาพใหญ่หลวง
สมบัติบริบูรณ์ไปด้วยรัตนเจ็ดประการ อิ่มเอิบไปด้วยยศแลโภคสมบัติ จะไป
ยังประเทศถิ่นฐานตำบลใด ๆ ย่อมมีผู้นับถ้อยหาในประเทศถิ่นฐาน
ตำบลนั้น ๆ ย่อมไม่รู้จักภัยทุกข์คฤหาสน์ด้วยวิชัยชาติ ถึงแปด
หมื่นสี่พันคน อันนี้เป็นผลอันดีที่ได้สร้างน้ำพระสงฆ์ ผู้ที่ได้สร้างน้ำ
พระสงฆ์นั้น จะได้ถึงปฏิสัมภิทาญาณ ปัญญาแตกฉานในห้องพระปฏิ
สัมภิทาญาณดีประการ แดวโมกขธรรมแปดประการแด่สาวกบารมีญาณ
ปัจเจกโพธิญาณพุทธภูมิ ผลอันดีดังที่ปวงผู้สาธุชนย่อมได้ด้วยยศ
ที่ได้สร้างน้ำพระสงฆ์ สาธุชนทั้งหลายเป็นผู้เร่งรีบเร่งอยู่ในการทำ
สร้างน้ำพระสงฆ์ด้วยจิตศรัทธาดีอยู่แล้ว ย่อมได้สมบัติทิพย์อันใหญ่
หลวงในเทวโลกแดนมนุษย์โลก ผู้ที่ได้สร้างน้ำพระสงฆ์นั้น เมื่อท่องเที่ยว
อยู่ในภพน้อยภพใหญ่ จะปรากฏาสิ่งที่ดีคนปรากฏาใด ๆ ย่อมได้สิ่ง
ที่คนปรากฏานั้น ๆ ทุกประการ จะได้ถึงพระนิพพานในชาติหลัง อีก
ประการหนึ่ง บันดาโรคทั้งปวงมีกันว่าโรคเรื้อนโรคฝีโรคกลากโรคไ
โรคหัดเหาอื่น ๆ ย่อมไม่บังเกิดแก่ผู้นั้น เหนือโรคของผู้นั้นก็ไม่มี กาย
ของผู้นั้นเป็นกายบริสุทธิ์ เพราะเหตุนี้บรรดาผู้ประกอบไปด้วยปัญญา

เมื่อปราณนาจะให้ความรู้แจ้งสำราญเกิดมีแก่ตน จงกระทำการอภิhekโสรัจ
 ตรงพระพุทธรูปในพระพุทธรูปสำราญ อนึ่งความเป็นมนุษย์ก็เป็นของหา
 ได้ โดยยาก ศรัทธาความเชื่อในคำสั่งสอนของพระชินเจ้าก็เป็นของหา
 ได้ โดยยากยิ่งนัก พระดีทธรรมคำสั่งสอนของพระชินเจ้าก็เป็นของหาได้
 โดยยาก ผู้ที่จะแสดงธรรมคำสั่งสอนก็หาได้ โดยยาก บัดนี้สาธุชนมา
 ได้ประสบพบปะของที่หาได้โดยยากนั้นทุกประการแล้ว ควรจะตั้งตนไว้
 ในคำสั่งสอนของพระชินเจ้านั้น ด้วยประการดังนี้

พระมหาสัตว์เจ้าทรงเพียงมารดาบิดา ประพฤติก่อกมลในบุพการี
 เจริญกว่า กระทำการบูชาพระรัตนตรัย ประทานโอวาทสั่งสอนมหาชน
 ทั้งหลาย ทรงกระทำกองการกุศลมีจำแนกแจกทานเป็นต้น เป็นนิจ
 นีรันตรมา ครั้นสิ้นพระชนมายุแล้วก็ไปบังเกิดในเทวโลก

กษัตริย์ทั้งร้อยเอ็ดพระนครได้ตั้งอยู่ในโอวาทของพระมหาสัตว์ ครั้น
 สิ้นพระชนมายุแล้วก็ไปบังเกิดในเทวโลก

สตถา อิมิ ชมมเทสนิ อหริตฺวา สมเด็จพระบรมศาสดา
 จารยฺทรงนำพระธรรมเทศน์มาแสดงแล้ว เมื่อจะประมวญชาตก จัง
 ทรดีพระคาถาในที่สุดว่า

มาตา อาสิ มหามายา
 เชยฺยเสโน สาริปฺตโต
 ปุပ္ผรชชา โพธิสฺตโต

ปีตา สุทฺธโชทโน อหุ
 โมกฺขลฺลาโน จ สารถิ
 อหเมว ตถาคโต

สํมณฺหาตานุภาเวน จกฺกวัตฺติ มหิทธิโก
ตสฺมา หิ ปณฺธิโต โปโส ปญฺเญโต สุขมตฺตโน
สํปุชฺชํ วรํ กตฺวา มหาธมฺมเสนาปติ.

ความว่าพระมารดาพระโพธิสัตว์ในครั้งนั้น ครั้นประวิคตัตถชาติ
มาเป็นพระนางมหายา พระบิดาเป็นท้าวสุทโธทนมหาราช ไซย
เสนาบดีเป็นพระสารีบุตรเถร สารีเถเป็นพระมหาโมคคัลลานเถร พระ
โพธิสัตว์ทรงพระนามเจ้าปัญฺณราช ซึ่งเป็นพระเจ้าจักรพรรดิราช มี
อุทยานภาพเป็นอันมาก ด้วยอุทยานภาพพระกุดที่ใต้ร่มเงาพระดังษ์ ใน
ครั้งนั้น ครั้นประวิคตัตถชาติมาเป็นเรณูตถาคตนั้น เพราะเหตุนี้
บุรุษประกอบไปด้วยปัญญา เมื่อปรากฏความดังนั้นก็ควรจะกระทำ
การสักการบูชาพระดังษ์ให้เป็นการสักการบูชาอย่างประเสริฐ จะได้เป็น
เหมือนพระธรรมเสนาบดีผู้ประเสริฐ ดังนี้ ทนฺใดนั้นพระเจ้าบัสสเถร
โกศลบรมกษัตริย์จึงกราบทูลพระบรมศาสดาว่า ข้าพระพุทธเจ้า
จะกระทำการนามกรว่าสารีบุตรเถรดังนี้ ให้เป็นนามกรของพระมหาธรรม
เสนาบดี การที่กระทำการนามกรดังนี้จะเป็นการสมควรยิ่งนัก พระพุทธ
องค์จึงตรัสว่า สารุ สารุ พระมหาราชเจ้า การที่ทรงพระดำริ
นี้เป็นการดีทำประโยชน์ให้สำเร็จแท้ การที่กระทำการนามกรว่าพระสารี
บุตรเถรให้เป็นนามกรของพระมหาธรรมเสนาบดีนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อ
ประโยชน์เกื้อกูลแด่ความดังแก่เทวดาและมนุษย์เป็นอันมาก ย่อมเป็นไป

เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแสดงความดีเป็นปฏิฐานคติตัวอย่างแบบแผน แต่
เป็นทางที่จะให้บรรลุถึงสัจธรรมแก่นิพพาน แก่มนุษย์ทั้งหลายที่จะมาเกิดต่อไป
ข้างหน้าในภายยังไม่มาถึง ดังนี้ แล้วทรงอนุญาตแก่ภิกษุทั้งหลายต่อไป

พระเจ้าปดุงเห็นทีโลกศตบรมกษัตริย์ ได้ดัดบัพพะพทธกระแต่ที่ทรงพระ
พุทธดำรัสแล้ว ก็ให้นำพระทัยผ่องใส จึงนิมนต์พระเถระเจ้าให้เข้าไป
ยังปราสาทของพระองค์แล้ว ให้พระเถระเจ้านั่งบนปัญญาตคอด้านที่ปู
ลาดตกแต่งไว้ดีแล้ว ทรงอภิวาทพระเถระเจ้าด้วยขาทนียโภชนียาหารอัน
ประณีตแล้ว จึงสั่งรำน้าชำระล้างเท้าพระเถระเจ้า ด้วยน้ำหอมแล้วทรง
บูชาพระเถระเจ้าด้วยสัรรพบริกขารเป็นอันมาก แลสรวพบุผมาตาประทีป
รูปเทียนมีพรรณต่าง ๆ เป็นมเหสีฟ้าวัดการ แล้วทรงชวนนางมาภิษย์
พระเถระเจ้าว่าพระมหาธรรมเดชาบดีดำรงบศุภะเถระดังนี้แล้วเสด็จไปส่งพระ
เถระเจ้ายังพระอารามด้วยบริวารหมู่ใหญ่ แล้วเสด็จกลับยังพระนครของ
พระองค์ จำเดิมแต่นั้นมาพระเถระเจ้าจึงมีนามบังเกิดปรากฏว่าพระธรรม
เดชาบดีดำรงบศุภะเถระดังนี้ ตลอดชมพูทวีปทั้งดิน

พระธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลาย จึงบังเกิด
เป็นพระธรรมเทศนาประกอบไปด้วยประโยชน์เป็นอันมาก ด้วยความ
ตามระลึกถึงธรรมนั้น จำเดิมแต่กาลนั้นมา มนุษย์ทั้งหลายจึงได้กระทำ
กรรมที่เป็นบุญกุศลแล้วได้ ไปบังเกิดในเทวโลก ด้วยประการดังนี้แล

จบปฐมาชาดก

เรื่องที่ ๓๒ ถึงเรื่องที่ ๓๔

หลวงช้างเจดีย์รัฐ (เทศ วิริยรัต) เปรียญ ๔ ประโยค
วัดจักรวรรดิเมือง

๓๒ พาราณสีราชชาดก

เอกสมเ กิร สมเย ภททุกปเป กสสปสมมาสมพุทฺธศาสน
ตทา เอกา อิตถิ สามิเกน อญฺณมณฺณํ ปติพุทฺธจิตฺตา อติวิ
สเณหปฺริสพุทฺธจิตฺตา โหติ ฯ

กิร ดังได้ดับฟังว่า ณสมัยคราวหนึ่ง ในลำดับพระกัณฐป
ดัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งอุบัติแล้วในภททุกปปี คราวนั้น มีสัตว์หนึ่งมีจิตต์
ผูกพันหม่นหมาย รักใคร่เยื่อใยเต็มใจในสามียิ่งนัก วันหนึ่ง สัตว์ม
นั้นทำบชว แดงววย บินชนบาศ แก่ภิกษุสงฆ์มั่งคั่ง พระพุทฺธเจ้า เปน ปมช
แล้วคงความปรารถนาว่า ข้าพเจ้าจะเกิดไปในสัรรพภพใด ขอให้ข้าพเจ้า
พ้นจากความเป็นสัตว์ แดงดำนั้นขอให้ ได้เป็นพี่ชายรักสนิทชิดชมกับ
ข้าพเจ้า อนึ่งเถา ถ้าหากว่าข้าพเจ้าทั้งสองจะไปเกิดในกำเนิดสัตว์เดีย
รัจฉานไซ้ ขอให้ข้าพเจ้าทั้งสองมีสัรรกายคืดเนื้ออันเดียวกัน แต่ครั้น
นั้นขอให้เป็นสองเคี้ยวตังนี้ สัมเด็จพระบรมศาสดาทรงทำอนุโมทนาแล้ว
จึงเล็ดจกดับยงพระวิหารพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์บริวาร

ต่อแต่นั้นมา สัตว์ภาพนั้นกับสามีดำรงชีพอยู่ในมนุษย โลกสันถาด
นาน ครั้นถึงกำหนดกาดสันธายแล้ว ด้วยบุญกรรมนำไปให้เกิดเป็น
กุมาร ในตระกูลมหาเศรษฐีคราวหนึ่ง ในตระกูลพราหมณมหาศาล

คราวหนึ่ง ในตระกูลชคตยิมหาศาลคราวหนึ่ง กุมารทั้งสองนั้นเมื่อ
 คดอดก็คดอดตามกันออกมา (ตามธรรมชาติที่เรียกกันว่าลูกแฝด) กุมาร
 ผู้ที่คดออกก่อนนับเป็นผู้พี่ กุมารที่คดออกภายหลังนับว่าเป็นผู้น้อง กุมาร
 ทั้งสองนั้นล้มครกกันยิ่งหนักหนา

ต้องกุมารนั้นครั้นจุติจากอภัพเป็นมนุษย์แล้ว ได้ไปเกิดในกำเนิด
 หงส์ทอง อาศัยอยู่ที่สระปทุมณหิมวันตประเทศ หงส์ทองนั้นมักย
 คิดเนื่องอันเดียวกัน แต่ครั้นนั้นเป็นต้องเคียร หงส์สองเคียรนั้นปรอง
 ดองเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จะไปหากินที่ถิ่นใดก็พร้อมใจกันไป จะได้
 วิวาทบาดหมางต่อกันก็หาไม่ได้

อยู่มาณกาลวันหนึ่ง นายพรานผู้หนึ่งเที่ยวไปถึงที่หงส์ทองอยู่นั้น
 เห็นหงส์ทองสองเคียรตัวคึกคักนักก็อิจฉาริษยา แล้วคิดมากกราบทูล
 พระเจ้าพาราณสีให้ทรงทราบ คราวนั้น พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติ
 เป็นพระราชาพาราณสี ๆ ได้ทรงสดับทราบความแล้ว ทรงประทาน
 ราชทรัพย์แด่เลี้ยงอาหารแก่นายพรานแล้วดำรัสว่า ถ้าหากว่าเจ้าจักไป
 เอาหงส์นั้นมาให้เราได้ เราจักให้สมบัติแก่เจ้าให้มากกว่านี้

นายพรานไพร่รับราชดำรัสแล้ว ถวายบังคมลาถือเอาเมณฑลถึงครน
 ออกจากพระนครเข้าไปในหิมวันตประเทศ จับหงส์ทองสองเคียรตัวนั้น
 ได้ด้วยอุบายของตน แล้วนำมาถวายเป็นบรรณาการแด่พระเจ้าพาราณ
 สี ๆ ทรงยินดีพระฤทัยประทานราชทรัพย์แด่บ้านด้วยให้แก่พราน ท้าวเธอ
 ทรงรับหงส์ทองด้วยพระหัตถ์ แล้วประทานให้อัครมเหสีรับไปอุ้ม ณ

ขณะนั้น เคียรทองสองของหงส์นั้น เป่งรัศมีดุจทองคำแถบนั้นดัดสำเนียง
ไฟระจิบใจ พระราชเทวีทรงปรีดิ์เปรมพอพระทัย รับสั่งให้ไล่ไว้ใน
ในกรงทองประทานข้าวตอกกับน้ำผึ้งได้เถาทองให้หงส์นั้นกินทุกวัน

ครั้นภายหลังต่อมา พระราชเทวีจึงกราบทูลพระเจ้าพาราณสีว่า
หงส์ทองสองเคียรแต่ตัวนั้นเป็นอันเดียวกัน ถ้าหากว่าพรากรอกออกเป็น
สองตัวได้ไซ้ ตัวหนึ่งจะได้เลี้ยงไว้ในราชนิเวศน์ ตัวหนึ่งจะให้ไป
เลี้ยงไว้ ที่สวนประสมสัตว์เป็นตำหรับชมเล่น พระเจ้าพาราณสีทรงเห็น
ด้วยพระราชเทวี จึงรับสั่งให้อำมาตย์ทั้งหลายมาประชุมแล้วตรัสถาม
ว่า ใครอาจจะพรากรหงส์สองเคียรนี้ให้เป็นสองตัวได้ เราจักให้สักการ
แก่ผู้นั้น อำมาตย์คนหนึ่งฉลาดในอุบายจะพรากรหงส์ให้เป็นสองตัวได้
จึงกราบทูลพระราชชาขอรับอาบัติทำถวาย พระราชาจึงประทานทรัพย์
ให้เป็นรางวัล แล้วมอบสุวรรณหงส์ให้แก่อำมาตย์รับไป อำมาตย์นั้น
รับเอาหงส์ไปเลี้ยงปรนปรีอไว้ในเรือนของตน

ครั้นอยู่มาณกาลวันหนึ่ง อำมาตย์ผู้นั้นเข้าไปเฝ้าพระราชา ถัด
มาถึงบ้านเรือนแล้ว จึงเอียงคอของตนเข้าไปให้ โกลดเคียรหงส์ข้างหนึ่ง
จึงทำเสียงขดขดกึกประหนึ่งว่าจะกระซิบพูดความลับแล้วก็สละไปเสีย ฝ่าย
หงส์อีกข้างหนึ่งนั้นนึกสงสัยจึงถามหงส์เพื่อนกันว่า เมื่อที่อำมาตย์เขา
กระซิบพูดความลับอะไรกะทำน ๆ จึงบอกให้เรารับบ้าง ๆ ดุจดั่งหาย
เราไป ยืนเขาพูดแต่ไม่รื่องฟังไม่ชัดเจนน ๆ ดุจดั่งหาย เราไม่เชื่อท่าน
เรื่องนั้นเราได้เห็นด้วยตาเราเอง ท่านดหมิ่นเราเสียแล้ว เราคบเป็นสหาย

กันมานานถึงเพียงนี้ (หมายความว่าซื้อตรงต่อกัน) ท่านทำประหนึ่งว่า
คอยท่าเห็นว่าเราหลับแล้ว จึงแสดงจิตต์ใจให้คนอื่นเขารูหมด จิตต์
ของท่านคงไม่บริสุทธ์ในตัวเราแล้ว คราวใดเรารู้ถึงความรักสันติของ
ท่านมีในเรา คราวนั้นความรักสันติของเราจึงจะมีแก่ท่านต่อไป

หงส์ฝ่ายหนึ่งก็ทำหงส์อีกฝ่ายหนึ่งให้เชอกันไม่ได้ เมื่อความแปลก
ใจเกิดแล้วแก่หงส์ทั้งสองฝ่าย อำมาตย์ผู้นั้นคงไม่ไปหาหงส์อยู่สองสามวัน
แล้วไปคลุกเคล้าปรนปรือหงส์อีกฝ่ายหนึ่ง ทำกิริยาอาการเหมือนที่ทำ
แล้วแก่หงส์ครั้งก่อนนั้น หงส์ฝ่ายหนึ่งจึงสอบถามบ้าง หงส์ฝ่ายหนึ่งก็
บอกความเหมือนกันจากตัวมาถ้วนนั้น หงส์ทั้งสองฝ่ายทำกันแค้น
ให้เชอกันไม่ได้ เกิดทะเลาะกันยกใหญ่ต่างกล่าวกันว่า นมมานานแล้ว
แม่โทษผิดที่ไม่พอใจหรือพดังพลาดอย่างหนึ่งอย่างใดก็ด่า เราไม่ได้ทำ
อะไรต่อกันแค้นเลย คราวที่ท่านมาถือเอาถ้อยคำของคนที่มาพบกัน
ประเดี๋ยวหนึ่ง จึงมาทวงความตึงตังขยันทนนานเสียได้ ค่อยไปท่านอย่า
ได้พุดกับเราเลย หงส์ทั้งสองฝ่ายทำความทะเลาะให้ทวีมากขึ้น แล้ว
ปริภาษคำว่าแยกกับชนกระพ้อจกกัน ด้วยอำนาจความโกรธแรงกล้า
สัตว์ร่ายากก็แตกออกไปเป็นสองภาค

อำมาตย์ผู้นั้นเห็นแล้ว จึงนำหงส์ทั้งสองตัวไปถวายพระราชา
พระราชาทอดพระเนตรแล้วทรงพระโสมนัส จึงประทานราชทรัพย์แด
บ้านด้วยให้แก่อำมาตย์ แล้วจึงประทานหงส์ตัวหนึ่งให้เลี้ยงไว้ยังภายใน
ในราชนิเวศน์ แล้วส่งหงส์ตัวหนึ่งให้ไปเลี้ยงไว้ยังสวนประดัมส์ตัวเป็น

แล้วพระองค์ทรงถามอำมาตย์นั้นว่า ท่านทำอุบายอย่างไรจึงให้หงส์แยกจากกันออกเป็นสองตัวได้ อำมาตย์จึงทูลอาการที่ตนทำถวายให้ทรงทราบแต่ต้นจนจบด้าน

พระเจ้าพราณดีทรงสดับทราบความแล้ว ได้ความดังเวชสดดจิตต์ แล้วทรงภาษิตว่า โอณาใจหาย หงส์ทั้งสองเคียงตัวติดกัน เป็นดหยา รักกันสนิทถึงเพียงนี้ เมื่อถกคนอื่นเขาให้แตกกันเข้า มาถือเอาโทษที่เขายให้แตกนั้นเป็นอารมณ์ แล้วไม่เอื้อเฟื้อซึ่งเคยดื่มครึกโครกันมานาน ได้ถึงภินทนาการแตกกันได้ จะกล่าวไปไปถึงอย่างอื่น ๆ ได้ แต่แม้ประชาชนทั้งมวลถือเอาโทษที่จะแตกวิวาทกันไว้ ไม่พิจารณาใคร่ครวญ แล้วทำไปอาจแตกวิวาทกันได้เหมือนกัน

แท้จริง คนเมื่อจะแตกกันมีหลายประเภท คือบางพวกแตกกันด้วยโทษคือความประทุษร้ายต่อกัน บางพวกแตกกันด้วยความขุ่นเคืองใจ บางพวกแตกกันด้วยโทษคือลาถัดการ หรือด้วยความรักเจ้านายของตน แต่ด้วยถือเอาถ้อยคำของเจ้านายบาง บางพวกแตกกันด้วยความถือความกตัญญูแห่งราชกิจ บางพวกแตกกันเพราะพดพาทนะแก่งแย่งกัน แต่ด้วยหาบัญญัติารอบรู้มิได้ บางพวกแตกกันเพราะชิงบ้านแดนคมที่ไร่นาเคหะฐานกันบ้าง ซึ่งโคมหิงสาช่างมาทาดทาดกันบางคนบางพวกแตกกัน เพราะไม่ถือเอาคุณูปการซึ่งเคยสั่งสมกันมานานแล้ว บางพวกประกาศโทษแม่เล็กน้อย เปรียบเทียบให้มากจนเท่าภูเขา ทำคุณมากถมแล้วให้ วินาศเสื่อมถอยไป คนที่คงอยู่ในถ้อยคำ

ด้อยด้อยแล้ว ที่แรกก็ทำให้เป็นโทษแต่เล็กน้อย นานเข้าก็ประดัมมาก
 หนักทุกที เหมือนคนที่เขาเฒ่า ที่แรกๆ เขาชุดทางน้ำให้ไหลเคียว
 แค่น้อยๆ ภายหลังน้ำหนักตกวางลึกออกไป จนกลดบักลายเป็นห่วงน้ำ
 ใหญ่ฉนั้น

อนึ่ง บุคคลประพฤติดวงต่อเขาด้วยปัญญาวาจา ทำดีให้เป็นดัง
 มดฝอยเชื้อเพลิง เห็นเขาพลิงพลาตลงนิดหน่อยก็ค่อยดมดื่อก่อชนที่ระ
 น้อย จนทำให้ถึงความพินาศปนบเหมือนนารีที่โหดหนักแต่บั้งบ่อ ก็
 จะพิศพารุกชาติซึ่งเกิดอยู่ริมฝั่งให้พังทำลายไปฉนั้น ผู้มีปรกติทำ
 ความแตกร้าวกัน ย่อมทำตนแต่คนอื่นให้ถึงพินาศ คนที่ไม่พินิจ
 พิจารณาแล้วถือเอาคำของคนผู้ยั้งไว้ ทำให้กายนอกมาไว้ภายในใจ
 ย่อมจะให้ถึงอนัตตความพินาศใหญ่ แล้วพระราชาทรงตรัสคานฉนั้นว่า

รตนากโรว คมภิเร

มาตุเตน จ ขุภิสโ

การธโร ภูมิปาโล

อมจเจเนว ขุภิสโ

น โหติ ปพฺพโต ภาโร

น ภาโร สพฺพสาครโ

มิตฺตทุพฺภิ นโร ภาโร

วิสาสนตฺตโก ชโน

ปถวิ สาครโ เมรุ

ขยิ ынติ ยุกฺคกขเย

กปฺปานิ สตสหสฺसानิ

ทุพฺภิ ปาปี น ปสฺสติ

กณฺณชปฺปมฺปิ กตฺวาน

กฺุเล วาปี วินาสกา

ปาสาณปฺปลลฺลกุฉฺวา

อุทฺเทเนว เกทกา

ความว่า บ่อแก้วในที่ลึกแท้ๆ แต่ลมยังให้สระเทือนได้ พระเจ้าแผ่นดินผู้ปกครองบ้านเมือง พวกอำมาตย์อาจให้กำเริบร้าวได้ บรรพตแต่ตำราเชื่อว่าหนักแน่นยังไม่ได้ คนทำลายมิตร คนทำลายความคุ้นกันนั้นแหละหนักมาก แผ่นดินแต่ตำราหรือภูเขา ถึงคราวฉุนยุบแห่งแผ่นดินก็ปลิวแล้ว ก็ถึงซึ่งความฉุนยุบไปทั้งนั้น คนคิดทำลายกันแม้ มอญยณสักกลใด ไม่เห็นแก่บาปกรรมทำความกระชิบหู (คือว่ายุบเหยยอยู่แล้ว) ก็อาจทำสักกลนั้นให้ พินาศทำลายไป อุปไมยดังกองหินโคเท่าพ้อมถุนน้ำพัดแรงถากถ้ำพากันแตกกระจายไปได้

ตั้งแต่นั้นมา พระราชาให้จับคนยุบเหยแต่ให้ ได้ออกไปเสียจากสักกลรัฐ แต่โปรดให้ยกโทษเสียด้วย เมื่อจะทรงสดอนชนบริษัทจึงตรัสดลาคาตังเห็นว่า

ชีวิตมปิ จจิตฺวาน

กายวาจณฺจ รกฺขิตฺวา

นิสมฺม ปณฺหิตา กยิรา

วิมฺสิตฺวา วิจาเรตฺวา

ยถา สุวณฺณหํสาปิ

ภินฺทนฺตสฺส คเหตฺวาน

เอโก อนฺโต นิเวเสติ

อณฺณมณฺณํ อสํสฏฺฐา

เกทนฺตรํ น การเย

วิจาเรตฺวา ว การเย

นानิสมฺมปิ กยิรา

ปจฺฉา น อนฺตปฺปติ

เกณฺจิ ปรีเกหิตา

อณฺณมณฺณํ เกหิตา

เอโก พหิ นิเวสฺติ

มฺุเขนาปิ อทฺทหิตา

มหาปธานวิริยอยู่ในป่าถึงหกพรรษา ค่อยนั้นไปพระองค์ได้เสวยมรุธาयाส
อินนางสุชาดานำมาถวาย แล้วแต่ตั้งขึ้นนั่งณโพธิบัลลังก์ ดังพระพักตร
ค้อมบุรพทิศดำรงคัจฉิตต์ โดยสมาธิวิคิต์ ทรงกำจัดพระยามารทั้งมารพด
แล้ว ก็ได้ตรัสรู้พระสัพพัญญูญาณ ค่อยแต่นั้นพระองค์ทรงประทาน
ธรรมเทศนาแก่เทพยดาแถมมนุษย์เป็นลำดับไป พระองค์จึงได้ถึง
พาราณสีชาดก จึงยกความเรื่องนั้นมาอ้างเป็นมูลเหตุแล้วครัดพระธรรม
เทศนา โดยนัยอาทิกาถาดังนี้ว่า

มิตฺตปิเยสุ ภชถ

อมิตฺตณฺจ น เสวเย

สุกฺกขมมํ ปวตฺเตถ

กณฺหมมมํ น เสวิก

ความว่า ท่านทั้งหลายจงคบมิตรที่รักใคร่ จงอย่าได้คบคนผุ้มิตร
เดย จงประพฤติธรรมล้วนขาว อย่าได้พวธรรมล้วนดำเดย อนึ่ง คน
ที่คบเมื่อคบคนไม่คักเป็นเช่นเดียวกัน บุคคลหว่านพืชชนิดใดไว้ ย่อม
ได้ผลชนิดอย่างนั้น ผู้ทำความดีไว้ ย่อมจะได้ผลที่ดี ผู้ทำความ
ชั่วไว้จะได้ผลชั่วร้าย ท่านทั้งหลายอย่าคบบุรุษคนเลว พึงคบมิตร
แต่บุรุษที่ดี ๆ ถ้ายเดย บุคคลทำคนชนิดใดไว้เป็นมิตร แต่คบดินทกะ
คนชนิดใด ผู้คบหานั้นย่อมจะกลายเป็นเช่นเดียวกันได้ ฝ่ายท่านผู้มี
ปัญญาไม่เกียดกับคนเลวเป็นดังหาย เพราะกลัวแต่จะเข้าไปสู่นอกกับเขา
ผู้ใดห่อปดนาไว้ด้วยหนุ้าคา แม้หนุ้าคานนั้นกลพลอยเหม็นเน่าไปด้วย
นั้นใด ความคบคนพวตกัมีอาการเหมือนกันนั้นนเห็นเทยว

ผู้ใดให้ออกฤๅณาไว้ด้วยใบไม้ ใบไม้ก็จะพลอยมีกลิ่นหอมพุ่งไป
ตามกลิ่นธูปใด - ความเข้าไปเสกกับบัณฑิต ย่อมถึงความหอมอย่าง
ออกฤๅณฐ์นั้น ผู้ลัดตนบรุษย่อมไปนรก ผู้ลัดตนบรุษมีศรัทธาเป็นทีไป
ข้างหน้า ผู้แสวงหาโทษได้เขา ย่อมทำตายคนหม่มากให้พิณาศ นาย
พรานล่อดวงเนตรด้วยหัวต่อ ให้มาลัดล่านักคนแล้วประหารฟันแทงเอา
ตามชอบใจนั้นใด มนุษย์ทั้งหลายล่อดวงมหาชน ด้วยขวานผ่าดวงจ้ออัน
หวาน หาโทษได้ดังสิ่งหนึ่งแล้ว ทำทุกข์ยากแต่ทำคดีโทษชั่วร้ายให้
เกิดขึ้น ทำตายความดีให้สูญไปนั้น

อนึ่ง ความที่สันขจิจอกแตกทั้งหลาย รุจกใจกันดีแล้วอยู่รวม
กันได้ ความที่มนุษย์ต่อมนุษย์อยู่รวมกันยากนัก ยากที่จะรุจกใจกันได้
ใจคนย่อมเปลี่ยนแปลงไปในขณะๆ เพราะฉะนั้น บุคคลพึงเว้นเสียซึ่ง
โทษคือความขุ่นให้ห่างไกลทุกเมื่อเกิด โทษแห่งการแตกร้างกัน ย่อม
แตกร้างเพราะวจาต่อเสียด ผู้ทำการล่อเสียดเป็นหัวหน้า ย่อมไปไหม้
อยู่ในนรกสันแสนกัลป์ แต่ทำให้แตกกันอยู่รำไป เมื่อพ้นจากนรกแล้ว
จะเกิดเป็นมนุษย์ ก็จะเป็นคนยากจนวิกลกายาและจะเป็นคนกำพร้า มี
กายาเหมือนเปรตหน้าเกลียดหน้าซึ่งทนอดข้าวแต่น้ำ ทั้งนี้เพราะโทษแห่ง
การทำให้แตกกันอันวณผล ผู้ทำการล่อเสียดไว้ในกาลปางก่อน ก็กิน
แต่หนอนเป็นอาหาร นักปราชญ์ปราชญ์ท่านเห็นโทษอย่างนี้ จึง
เว้นทำการชั่วเสียให้ห่างไกล การทำชั่วแต่ทำดีไว้ ย่อมได้ผลชั่วผลดี
อย่างนั้นเอง มิควรพึงสงสัยเลย

สมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อจะทรงประกาศอานิสงค์แห่งความสามัคคี
จึงตรัสอาทิคาถานี้ว่า

เข สมนกคา ปุณฺณรตา เอกจิตฺตสมาหิตา

ปปฺโปนฺติ สกฺกสมฺปตฺติ วิเสสํ ปาปณฺสี นินฺพตฺติ

ความว่า ผู้โดยนิตต่อบุญมีไมตรีจิตต์เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ผู้น้อยยอม
จะถึงซึ่งสมบัติสวรรค์แด่คุณวิเศษยิ่งใหญ่ไพศาล ภายหลังจะได้ถึงพระ
นฤพาน อันเกษมสุขนิราศภัย

อนึ่งแม้จะเวียนอยู่ในสังสารวัฏ ก็จะเป็นผู้มีญาคิมากพร้อมเพรียง
กัน เหมือนนกขุฑาที่อันเกิดมากมดในป่าอันนั้น ความพร้อมเพรียงเป็น
สามัคคีกัน อาจะป้องกันอันตรายซึ่งจะมีมาถึงตนให้พ้นไปได้ อุปมา
เหมือนฝูงกรรพกรมากพร้อมใจกัน อาจะจับเดือตวัดเดียวที่ตัวร้ายฆ่าตายได้
เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายจงยึดมั่นในอุปมาทศธรรม จงรักษาจิตใจไว้
ให้ดี พึงรักษากายวจิมนโถวไว้ทุก ๆ วัน พึงละเว้นเสียซึ่งวาจา
เลี้ยวล่อ แด่ความทะเลาะแก่งแย่งกันให้ห่างไกลจากสันดานจงทุกวัน ผู้
กอบด้วยสามัคคี ก็จะมีแต่ความสุขทุกุทธิริยาบถ แด่จะได้อานิสงค์ถึง
สืบเฝ้าประการ

สตฺถา อิมิ ฌมฺมเทสนิ อหริตฺวา สมเด็จพระบรมศาสดา ทรง
นำธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึงประมวลชาดกว่า นายพราหมณ์ในกาต
ครั้งนั้นกตบชาคิมาคือพระนันทะ หงส์ทองตัวหนึ่งในกาตครั้งนั้นกตบ

ชาติมาคือพระภิรมานนทเถระ หงส์ทองตัวหนึ่งในกาตกรังนั้นกลับชาติ
มาคือพระกาลุทายิเถระ อำมาตย์ผู้ฉลาดในกาตกรังนั้นกลับชาติมาคือ
พระดำริบุตรเถระ บริษัททั้งหลายในกาตกรังนั้นกลับชาติมาคือพุทธ
บริษัท พระเจ้าพาราณสีในกาตกรังนั้นกลับชาติมาคือพระศากย มพุทธ
พจน์ให้จบลงด้วยประการนี้

จบพาราณสีราชชาดก

๓๓ พรหมโฆสราชชาตก

อดีต ฤๅชเว กุสุมพบุรี นาม นคร อโหสิ อเนก—
สหัสโยชนปุปผาณ นานาอุยฺยานโปกฺขรติโตฏฺฐากสมฺภุคคกตํ
คหเขรลสมาภินุณฺณ นานารตนสมฺปนฺนํ ตสฺมี นคร พรหม—
โมโส นาม ราชา รชํ กาเรติ

ดูกรฤๅชทั้งหลาย ในกาลที่ล่วงมาแล้ว มีนครหนึ่งนามว่ากุสุมพบุรี
กว้างขวางประมาณหลายพันโยชน์ มีสวนแดนสระโบกขรณีต่าง ๆ เป็น
ที่สำราญรื่นรมย์ อุดมไปด้วยหัตถิรคชพาหนะแด่กษัตริย์ พระมหา
กษัตริย์ทรงพระนามว่าพรหมโฆส ครองราชสมบัติอยู่ณเมืองกุสุมพบุรี
นั้น พระมเหสีของพระราชอาพรหมโฆสพระนามว่าฉันทาทาเทวี

ได้ยินว่าสมัยครั้งนั้น พระสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่าปทุมุตตร พระ
องค์ได้อุบัติแล้วในมนุษย์โลก เล็ดจ้ะประทับอยู่ณเมืองกุสุมพบุรี พระ
เจ้าพรหมโฆสราชทรงอุปัชฌ์จากพระผู้มีพระภาคกับภิกษุสงฆ์ ด้วยโภชน
แต่ปานิยาหารประมาณได้สิบหกพรรษา แด่ทรงพระเมตตาชุบเลี้ยง
ประชาชนด้วยสังคหวัตถุสี่ประการ พวกประชาราษฎร์ทั้งหลายพากันเป็น
สุขด้วยดีด้วยกัน สัมบูรณ์ด้วยอเนกชนแลธัญญาหารพร้อมทุกอย่าง
พระราชอาภรณ์หาพระบรมศาสดาให้แต่งตั้งพระเป็นพรวิเศษกาล ครั้น
จบธรรมเทศนาแล้ว เทพดาและมนุษย์ทั้งหลายแปลลผิพนักิฏฐิได้บัง
ธรรมวิเศษต่าง ๆ กัน

คราวนั้น พิกพแห่งท้าวโกสัยแสดงอาการร้อนให้ปรากฏขึ้น ท้าว
เทวราชลี้ดต้องตรัสว่า พระเจ้าพรหมโสดครองราชสมบัติเป็นุติธรรม
เราจักไปทอดทองค้ำให้รู้แน่แท้ใจ แล้วให้หาตัวพระมาตลีมาตั้งว่า ท่านจง
แปลงกายให้เหมือนรูปสุนัขขึงไปมนุษย์โลกก่อน แล้วเราจักตามลง
ไปภายหลัง พระมาตลีรับเทวบัญชาแล้วลงมาจากเทวโลก ไปถึงเมือง
กุฎุมพบุรีแปลงกายเป็นสุนัข ท้าวเทวราชแปลงเพศเป็นคนเลี้ยงสุนัข
ท้าวเทวราชกับมาตลีเข้าไปนอนอยู่ท่ามกลางพระนคร พระมาตลีจึงบน
ดื้อเลี้ยงดังกองกังวานขึ้นตามครึ่ง แผ่นดินก็สั่นทันทวนไหว ชาวนครก็
ตระหนกตกใจพากันวิ่งหนีตระหนกระดาน บางคนก็ไปซุ่มซ่อนอยู่ตามซอก
ภูเขาแต่ไม่ตามชายันที่ พระราชาธิบดีศัพทโสมแล้วตกพระทัย เด็ดจ
ขึ้นไปประทับอยู่บนปราสาทเจ็ดชั้น แล้วตรัสถามว่านั่นเลี้ยงอะไร ท้าว
สหัสสนัยเลี้ยงสุนัขกราบทูลว่า ข้าแต่ลัสมิเทวา สุนัขของข้าพระบาท
หวนก็จ้องเลี้ยงดัง ขอพระองค์จงประทานข้าวสุกให้สุนัขกินเถิด
พระเจ้าข้า

พระราชาจึงบังคับพวกอำมาตย์ให้นำข้าวสุกไปให้สุนัขนั้น ๆ กิน
แล้วหาอ้อมไม้ ได้ทำเลี้ยงอุโสมขึ้นอีกวารที่สอง พระราชาดั่งถามทราบ
ความว่าสุนัขกินข้าวยังหาอ้อมไม้ จึงรับสั่งให้อำมาตย์ให้บังคับคนใน
เมืองนอกเมือง ให้ขนเอาข้าวสุกไปให้สุนัขนั้นกินให้อ้อม สุนัขนั้นกิน
ข้าวสุกหมดแล้วยังหาอ้อมไม้ ได้ทำเลี้ยงอุโสมขึ้นอีกวารที่สาม พระ
ราชาทราบความแล้วหาตัวดำรัสประการใดไม่ ท้าวสหัสสนัยเจ้าของสุนัข

กราบทูลพระราชว่า ข้าแต่พระมหाराช ในเมืองนี้คนพวกอธรรมอยู่มาก พระองค์จึงประทานคนพวกอธรรมเหล่านั้นให้สู้ชนกินเสีย สู้กันได้ก็พวกอธรรมแล้วจึงจะอิ่มแต่จะไม่ร้องอีกต่อไป ท้าวสหัสสนัยจึงตรัสคำถาเจ็ดคำถาดังนี้ว่า

เย อธมมา กุณฺณวิหาริ

มาตาปิตุครุภาตา

ปุตตทาร์ น รกฺขนติ

ปาณาติปาเต หีสา จ

สมณิ พฺราหมณิ นิมนฺตนา

เย ธนภิกฺขสตุเถน จ

ยา คพฺภรารี ปตฺติ ปุตฺติ

เย ปจฺวิทานิ ทตฺวา

ปฺน ภูมิมิ คเหตฺวาน

เย ภิกฺขุโภชนํ ทตฺวา

อาสนา ภิกฺขู เจตฺวา

เย พาณิชา อธมมา จ

โปคฺคกั วิกีนฺตวา จ

เย อนนฺทา ธมฺมํ สุตฺวา

ปาณาติปาเต หีสา จ

เทวณฺฺจานณฺจ เณทกา

อสิเนหากตณฺณตฺวา

ตานิ สพฺพานิ เทหิ ตฺวํ

สัสสํ อณฺฺณวํ นิมนฺตติ

ตานิ สพฺพานิ เทหิ ตฺวํ

อสหาชา อกตณฺณตฺวา

ตานิ สพฺพานิ เทหิ ตฺวํ

โสมนสฺสเสน เจตฺสา

ตานิ สพฺพานิ เทหิ ตฺวํ

ภุจฺชิตฺวาน สยํ อทา

ตานิ สพฺพานิ เทหิ ตฺวํ

ปรชนณฺจ คณฺหิตา

ตานิ สพฺพานิ เทหิ ตฺวํ

อณฺณํ การิ สรณฺติ จ

ตานิ สพฺพานิ เทหิ ตฺวํ

ความว่า คนผู้ธรรมทำตายกฏวิหารแสดเทวดสถาน เป็นคนออกคัญญ
 ไม่เคารพริกมารดาบิการแด่พี่น้องของคน แต่ไม่ปกครองบุตรภรรยา
 ทั้งให้อานาถา พระองค์จึงประทานคนทั้งมวณนั้นให้สุนัขกินเสียเถิด อนึ่ง
 คนผู้เบียดเบียนสัตว์ให้ ได้ความเดือดร้อนใจ แด่คัตหวัคนเคิรคิงซึ่งเอา
 ทรพัย แด่คนทั้งนั้นท้าวว่าร้ายสมณพราหมณีกัด พระองค์จึงประทานคนพวก
 เหล่านั้น ให้สุนัขกินเสียให้หมดเถิด คนเหล่านี้ไม่คบพวกรขอทาน แด
 มีสันดานเป็นคนออกคัญญกิด อนึ่งสัตว์ครมครวทำให้ลูกตกไป (วัดลูกเสีย)
 พระองค์จึงประทานคนพวกเหล่านั้น ให้สุนัขกินเสียให้สิ้นเถิด คนเหล่านี้
 ได้เต็มใจยกทักตนให้เขาแล้ว ภายหลังกดับเรียกคนเข้าปกครองเสียเอง
 พระองค์จึงประทานคนพวกนั้นทั้งหมด ให้สุนัขกินเสียเถิด อนึ่ง คน
 ผู้ใดให้ โภชนแก่ภิกษุแล้วเอามารบริโภคเสียเอง แด่รับได้ภิกษุไปเสียจาก
 อาสน พระองค์จึงประทานคนพวกนั้นทั้งหมด ให้สุนัขกินเสียเถิด พอ
 คำพณิษเหล่านี้ รับเอาทรพัยของผู้อื่นเขาไว้แล้ว ชายของชวรวชเห
 ให้แก่เจ้าของทรพัยเขาไป พระองค์จึงประทานให้คนพวกนั้นทั้งหมด
 แก่สุนัขกินเสียเถิด อนึ่ง คนเหล่านี้ไม่ยินดีฟังธรรมไปคตินักการอะไร
 อะไรอันเสียกิด แด่คนที่เบียดเบียนสัตว์ทั้งหลายกิด พระองค์จึงประทาน
 ให้คนพวกนั้นทั้งหมด แก่สุนัขกินเสียเถิด พระเจ้าข้า

คราวนั้น พระมาตลีผู้ชแปลง แด่รังทำที่ประหนึ่งว่าจะโคตเข้า
 กิดเอาชนชาวเมือง ๆ กิดระหนกตกใจ วังหนีไปหลบซ่อนอยู่ณที่ต่าง ๆ
 พระมาตลีเทวบุตรนั้นครั้นจะรูปเป็นสุนัขเสียแล้ว แปลงเพศให้เหมือน

ครุณฺดูริยเทวบุตร ประดับด้วยสร้อยพาดังการ มีหมี่เทพยดาเป็นบริวาร
 ประดิษฐานอยู่กลางอากาศ ท้าวสักเทวราชจึงแสดงวิมานพนักหนึ่ง ซึ่งมี
 นางอัม্বরประจำอยู่วิมานละพนัก ๆ ชวณกันบันแถลงดุริยางคดนตรีด้วย
 ไพเราะจับใจ แด่แต่งให้เห็นสมบัติต่าง ๆ บันดาลให้สักกนครสว่าง
 ด้วยทิพอภาสแห่งวิมานทั้งหลาย แล้วทูลบรรยายว่า ดุกรรมหาราช
 พระองค์ปรารถนาซึ่งทิพสมบัติอยู่ จึงทำตามคำของข้าพเจ้า แล้วประ
 กาศทวาทศคาถานว่า

เย สทุชยา ปพฺพชิตฺวา	ทสสึเลสุ รกฺขณฺติ
สพฺพปฺปญฺจานิ กตฺวาน	เต วิมาเนว ทิสฺสเร
โย โพธิรฺกฺขํ โรเปติ	โย จ ปพฺพชิตฺวา นโร
โย จ สตฺถุ พิมฺพํ กโร	โส วิมาเนว ทิสฺสเร
เย คหฺมุจฺจา ปุญฺญกฺรา	สึลวณฺตา อฺปาสกา
ปุตฺตทารณฺจ โปเสนฺติ	เต วิมาเนว ทิสฺสเร
เย กุณฺฏิวิหารี กตฺวา	เทวณฺฺจํ รกฺขิตา จ
มาตาปิตุรฺรฐาตา	โปเสนฺติ ทิเน ทิเน
กตฺตณฺณฺดาหิ สมฺปนฺนา	เต วิมาเนว ทิสฺสเร
ปาณาตีปาเต อหีสา	เนว อณฺฺณวี จินฺทนฺตา
สมณานํ อนินฺทา จ	เต วิมาเนว ทิสฺสเร
เย ธนภิกฺขสฺตฺเถน	สหาเย กตฺตณฺณฺดา
เย คพฺภชาเร น ปตฺติ	เต วิมาเนว ทิสฺสเร

เย ปจฺวิทาณํ ทตฺวา	โสมนสฺสเสน เจตสา
ปนํ ภูมิมิ อคฺเคตฺวา	ปจฺจมา โหนฺติ จ อสิสฺรา
เย ภิกฺขุโกชนํ ทตฺวา	น ภูณฺจิตฺวา สยํ อทา
อาสนา ภิกฺขุ ตปฺเปณฺติ	เต วิมาเนว ทิสฺสเร
เย พาณิชา สฺสุมมา จ	ปรณํ อคฺคเหฺตฺวา
โปตฺถกํ เนว วิกิตฺเตนฺติ	เต วิมาเนว ทิสฺสเร
เย จ นนฺทา ธมฺมํ สุตฺวา	อณฺณํ การิ น สรณฺติ
เย วาจิํ คฺรุโน กตฺวา	คฺรุโทสํ น คณฺเหฺตฺวา
ทุเร วา อวิทุเร วา	สรณฺติ ทิเน ทิเน
คฺรุณิ จิตฺตํ ปสาเทณฺติ	เต วิมาเนว ทิสฺสเรติ

ความว่า ชนเหล่าใดบวชด้วยศรัทธา รักษาศีลดีทำบุญทั้งปวงไว้
 ชนเหล่านั้นจะได้อยู่ในวิมานเทียง ชนใดได้ปลุกตนโพธิ์ไว้ก็ดี หรือ
 ตนบวชแล้วก็ดี สร้างรูปพระศาสดาไว้บูชาก็ดี ชนนั้นนั้นย่อมจะได้อยู่
 ในวิมานเทียง คฤหัสถ์เหล่าใดทำบุญไว้ แต่เป็นอุปาสกมีศีล บำรุง
 เติงบุตรภรรยา (ตามกำลังของตน) ชนเหล่านั้นจะไปอยู่ในวิมานเทียง
 แท้ ชนเหล่าใดก่อสร้างกุฏิวิหารแลรักษาเทวดสถานไว้ กอบไปด้วยความ
 กตัญญู เติงคมารดาบิดาพี่น้องแลครุอาจารย์ทุกวันทุกวัน ชนเหล่านั้น
 ย่อมจะได้ไปอยู่ในวิมานเทียงแท้ ชนเหล่าใดไม่ฆ่าสัตว์ไม่ทำสัตว์ให้
 ให้ลำบาก แต่ไม่ยังชิงชังชาวคงชาวป่า ไม่นินทาสมณพราหมณ์ทั้งหลาย
 ชนเหล่านั้นย่อมจะไปอยู่ในวิมานสวรรค์

ชนเหล่าใดกตัญญูผู้คบหากับพวกขอทานก็ดี สัตว์มีกรรมก่นใดไม่
ทำตกให้ตกไปก็ดี ชนเหล่านั้นย่อมจะไปอยู่ในวิมานเที่ยงแท้ ชน
เหล่าใดเต็มใจให้ที่ดินแก่เขาแล้ว ภายหลังไม่คืนที่ดินเข้าปกครองอีก
ต่อไป ชนเหล่านั้นย่อมจะไปอยู่ในวิมานชั้นฟ้า ชนเหล่าใดให้โภชนแก่
ภิกษุแล้ว แตมิได้เอามารับภิกษุเสียเอง ให้ภิกษุทั้งหลายฉันจนอิ่ม ชน
เหล่านั้นย่อมจะไปอยู่ในวิมานแน่แท้ พานิชคนใดใจเป็นธรรมดี มิได้รับ
ทรัพย์สินของคนอื่นแล้ว แตมิได้ขายของชั่วชเรให้เขาไป พานิชเหล่านั้น
ย่อมจะไปอยู่ในวิมานแน่ทีเดียว ถิ่นเหล่าใดยินดีฟังธรรม มิได้ระลึก
นึกถึงการจรรยารอย่างอื่น เป็นผู้ทำตามถ้อยคำของครอจารย์ มิได้ถือโทษ
ของครอจารย์ ไม่ว่าอยู่ไกลอยู่ใกล้ย่อมระลึกนึกถึงครอจารย์ทุกวัน
ทุกวัน แลย่อมทำจิตต์ใจของครอจารย์ให้เต็มไดยินดี ชนเหล่านั้น
ย่อมจะไปอยู่ในวิมานเที่ยงแท้ ดุกรรมหาราช ข้าพเจ้าบาทคือท้าว
เทวินทร์ ละทิพสมบัติลงจากเทวโลกมาสู่สำนักของพระองค์ (ประสงค์
จะถวายโอวาท) ขอพระองค์จงดำรงอยู่ในปัจจุบัน ค่อยแต่นั้นไปพระ
องค์อย่าได้ประมาทเลย ท้าวอินทรวเทวราชถวายโอวาทแล้วกลับไปยัง
สถานทีของพระองค์

จำเดิมแต่คราวนั้นมา พระมหาสัตว์บำเพ็ญกุศลวิบัติ มีทานแลศีล
เป็นต้น ประทานโอวาทแก่มหาชนทรงดำรงราชสมบัติโดยธรรมสม่ำเสมอ
เมื่อสิ้นพระชนมายุแล้ว มีสัตว์รบเป็นทีดำเนิรไปข้างหน้า หมู่

ประชาชนนครตั้งอยู่ในโอวาทพระโพธิสัตว์แล้ว เบื้องหน้าแต่ทำตาย
ชนชั้นสัตว์วรรคเป็นที่ไปณะเบื้องหน้า

สตถา อิมิ ชมฺมเทสนิ อาหริตฺวา สัมเด็จพระบรมศาสดาทรง
นำธรรมเทศน์มาแล้ว จึงประกาศจุฑารายลีลจกตา เทพดาแลมนุษย์
ได้รับประทาน พั่งแล้วก็ได้ดำรงอยู่ในมรรคมลัม พระโศกาศคิณต เปนต้น
สัมเด็จพระทศพลจึงประชุมชาตกว่า ท้าวสักเทวราชในกาตกรัณ्हณกต
ชาติมาคือพระอนุรุทธ มาตตเทวบุตรในกาตกรัณ्हณกตชาติมาคือพระ
อานนทเถระ นางนันทาเทวีในกาตกรัณ्हณกตชาติมาคือนางอุบลวรรณา
เถรี มหาชนในกาตกรัณ्हณกตชาติมาคือพุทธบริษัท พระเจ้าพรหม
โมลีราชในกาตกรัณ्हณกตชาติมาคือ พระตถาคต มีพุทธพจน์ให้จับต
ตงน

จบพรหมโมลีราชชาตก

๓๔ เทวรุกขกุมารชาติก

อมิณา จ ปณ ภูณเตติ อิทํ สตุถา เขตวเน วิหรณโต
อตุตโน ทานปารมี อารพภ กเถสิ ฯ

สตุถา สัมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อเสด็จประทับอยู่ณะพระเชตวัน
ทรงพระปรารภทานบารมีของพระองค์เป็นมูลเหตุ ครุद्धธรรมเทศนานั้น
มีคำเริ่มว่า อมิณา จ ปณ ภูณเต เป็นอาทิเบื้องต้น อนุสนธิใน
นิทานวจนมตังนว่า

มีบุรุษคนหนึ่งถือเอาดอกไม้กับชงแดกัคคาหาร ออกจากบ้านไปสู่
พระเชตวัน ถวายอภิวัตพระศาสดาแล้ว นั่งบูชาพระธรรมอยู่ด้วยดอกไม้
กับชงแดกัคค คราวนั้น ดอกไม้กับชงแดกัคคก็แตกกระจายออกไป
ตงพื้น เกิดขึ้นบูชาพระธรรมตรงพระพักตร์พระศาสดา ด้วยกำลังอำนาจ
แห่งการบูชา บุรุษคนนั้นเห็นอสังขารยั่วแฉกเกิดได้มนต์ สรรพรัตนก็
ปรากฏขึ้นที่บ้านเรือนของบุรุษนั้น ๆ ก็เลื่อมได้ถือพระรัตนตรัยเป็นที่
พึ่งจนตลอดชีวิต

วันหนึ่ง พระภิกษุทั้งหลายนั่งประชุมกันณะโรงธรรมสภาพรรณา
คุณรัตนตรัยว่า ชื่อว่าพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ทรงไว้ซึ่ง
กำลังคุณมากมาย สรรพดีด้วยทั้งหลาย คือเทวตามนุษย์นาคครุฑคนธรรพ์
แถมกนิษฐเป็นอาทิ พวกนี้เลื่อมได้ทำบารัตนตรัยด้วยกำลังศรัทธา สัมบัติ
ทั้งหลายได้ปรากฏให้เห็นประจักษ์ต่อตาอย่างนี้

พระนารายณ์ทรงสดับด้วยทิพได้ดั่งนั้น จึงได้ดำริถึงที่ประชุมสงฆ์
 ตรัสถาม ทราบความแล้วพระพุทธเจ้าตรัสว่า ชื่อว่าท่านอันบุพคตให้แล้ว
 ด้วยศรัทธาจิตต์ ผลอันอกุศลย่อมเกิดปรากฏเห็นประจักษ์ในปัจจุบัน
 ผลทานเป็นของอสังกรรย์หนักหนา นักปราชญ์แต่ปางก่อนมีปัญญายิ่งอ่อน
 อยู่ ได้ทำบาปพระพุทธรูปคราวเดียวกันนั้น ย่อมได้สมบัติในปัจจุบันด้วย
 กำถึงแห่งผลบราhma พระบรมศาสดาตรัสดังนี้แล้วก็นิ่งไป พระภิกษุทั้ง
 หลายจะใคร่รู้เรื่องราว จึงกราบทูลอาราธนาขอให้พระศาสดาตรัสเทศนา
 พระบรมศาสดาทรงนำอดีตนิทานมาอาบดังปรากฏต่อไปนี้ว่า

อดีตกาล กิร ปุรินทนคร ปุรินทราชา นาม ราชกุมารสิ
 ได้ยินเล่ากันมาว่า ในกาลดั่งมาแต่ช้านาน มีพระราชาทรงพระนามว่า
 ปุรินท ดำรงราชสมบัติอยู่ณปุรินทนคร คราวครั้งนั้นพระโพธิสัตว์ได้
 เกิดในตระกูลเจื้อยใจ นามว่าเทวรกชกุมาร พระโพธิสัตว์เจ้าฤๅษณ์แต่
 ชาติ ๆ เข้าไปสู่ป่าเขียวหญ้าแด่หาพนมมาชย ได้ตรพบมาเลี้ยงชีพของคน
 แด่อดสูสำหรับกษัตริย์เจ้าแคว้นบัดนี้ตามกาลตามสมัย

วันหนึ่งพระโพธิสัตว์ได้พนมไพร ได้เห็นคนรูปร่างสูงใหญ่มาดั่ง
 สิริโยทัยแล้วนึกไปว่า ไม่รู้นคนสูงใหญ่นัก ขรยอะไรจึงมอยกนั้น
 คิดแล้วเดินเข้าไปใกล้ ได้เห็นพระพุทธรูปองค์หนึ่ง ยืนที่โคนต้นรัง ก็นึกใจ
 ยกหัตถ์นมัสการไหว้แล้วเก็บดอกไม้มาบูชา เป็ต้องผ้าไหมออกทำเป็น
 วิชนี บัดกวางกายได้สดาพฤษแล้ว นึกผ้าสาฎกออกทำเป็นแผ่นธง

บูชาพระพุทธรูปโดยดั่งกัจฉาว
คาถานว่า

เมื่อจะทำความปราถนาจึงกล่าวพระ

อมีนา จ ปน ภาเต

ปุลลณกมฺเมน อนาคเต

สพฺพสตุตฺตโม พุทฺโธ

ภเวยฺย อตุโล จินโน

สํสรฺนโต จ สํสारे

ภเวยฺย อุตฺตเม กุเล

พลรุปลฺลนเปโต

ปญฺญา จ นรุตฺตโม

ปจฺจามิตฺตา โจราทโย

มา โหนฺติ มม สมฺมุขา

สพฺพเวรภยาตีโต

ภเวยฺย ปรมํ สุขนฺติ

ความว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ด้วยบุญกรรมอันนี้ ขอข้าพเจ้า
ได้เป็นพระพุทธชุติน ผู้ประเสริฐสุดกว่าสรรพสัตว์ในกาถาภายหน้า ก็
เมื่อยังเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏต่อไป ขอพึงไปเกิดในอุดมตระกูล บริบูรณ์
ด้วยคุณคือกำลังแรงปรงาม แด้ให้มีบุญญาประเสริฐสุดกว่ามนุษย์ชน พวก
ปัจจามิตรมีใจเป็นตน ขออย่าได้มีมาฉะเพาะหน้า ขอให้ข้าตวงพันเวร
ภัยทั้งมวต เป็นบรมสุขทุกทีวารাত্রี แล้วพระโพธิสัตว์เจ้าก็เจริญนิ่ง
นิ่งถึงบุญอยู่ณะสถานนั้น

คราวนั้น มีหญิงมาคนหนึ่งเป็นหญิงคัมภีร์ เทียบเกี่ยวพญาหา
งพินชาได้ทรัพย์มาเพียงมารดา หญิงนั้นกลับแต่ป่าเตีรมาพบพระพุทธ
องค์นั้น แล้วเข้าไปนมัสการณที่โพธิ์ประทับออกท่อนหนึ่งทำบูชา นึก

อยากจะได้เป็นภรรยาแห่งพระโพธิสัตว์ เมื่อจะทำความปราถนาจึง
กล่าวภาณว่า

อิมินา วตฺตปุเชน	วณฺเณว รูปว โหตุ
สุวณฺณาทิอลงฺการา	เทวกณฺณว รูปว
อคฺคฺมเหสี จ ตสฺส	ยตฺถ ชาเต กุเล สียา
โส อิสฺสโร จ สามิโก	อชฺฌาสยฺ ตเถว จ
ชาติสฺตสทสฺเสสฺสุ	มา ทลิตฺถิ ภวามิหิ
หิเน กุเล น ชายามิ	ขตฺติเย จาปี พฺราหฺมणे
สพฺพอิสฺสรา ภวามิหิ	นรเทเวหิ ปุชิตา
กปฺปาสิกฺกจ โกเสยฺยิ	โฆมโกทุมฺพรานิ จ
สพฺพานิ ปาตุกเวยฺยิ	ยาว นิพฺพานปาปฺณา
ตโต โฆมณฺจ กายูริ	องฺคทํ มณฺนิเมขลํ
สพฺพานิ ปาตุกเวยฺยิ	ยาว อรหตฺตปาปฺณา
ตโต โฆมณฺจ กายูริ	คิเวยฺยิ รตนามยิ
สพฺพานิ ปาตุกเวยฺยิ	ยาว นิพฺพานอชฺฌคา
อุนฺเนตํ มุขมฺลลณฺจ	นानารตฺเต จ มณฺนิเย
สพฺพานิ ปาตุกเวยฺยิ	ยาว นิพฺพานปาปฺณา
อูกฺกตฺถนํ กิจฺจกมกํ	เมขลํ ปติปาทกํ
สพฺพานิ ปาตุกเวยฺยิ	ยาว นิพฺพานนครา

ความว่า ด้วยการบูชา^๑ ข้าพเจ้าจะเกิดในชาติสกุลใด ขอให้
มีรูปทรงผิวพรรณงามประดับด้วยทองคำ งามดังเทวัญญา จงได้
เป็นอัครชายาของชายคนนั้น ชายคนนั้นขอได้เป็นสามีข้า มूर्ตภาพ
เต็มตามอริยาภัย แลขออย่าให้ข้าเป็นคนเข็ญใจ นับได้แสนแห่งชาติ
แลขออย่าให้ไปเกิดในสกุลเลวทราม ให้ได้ไปเกิดในสกุลพราหมณ์แต่
กษัตริย์ เป็นอัครภาพกว่านรชนทั้งมวล อันมนุษย์แต่เทพดาทั้งหลาย
บูชาแล้ว (เป็นนิตย)

ผ้ากับปาดิ^๒ กอ^๓ โกล^๔ โทม^๕ โทมพร^๖ ทั้ง
มวตหมด พึงให้เกิดปรากฏ^๗ว่าไป กว่าข้าพเจ้าจะได้^๘ ถึงพระนิพพาน
เครื่องประดับคอ^๙ แลด้วยทองคำ^{๑๐} เครื่องประดับ^{๑๑} แขน^{๑๒} ด้ร^{๑๓} ย
ดังวายุ^{๑๔} กัด ของเหล่าน^{๑๕} ทงมวตหมด พึงเกิดปรากฏ^{๑๖}เสมอไป กว่าข้าพเจ้า
จะได้^{๑๗} ถึงพระอรหันต์ ต่อแต่นั้น ธรรมรงค์^{๑๘} เครื่องประดับ^{๑๙} สำหรับสวม
คอ^{๒๐} แลด้วย^{๒๑} แก้ว^{๒๒} หหลาย^{๒๓} หมด พึงเกิดปรากฏ^{๒๔}เรื่อยไป กว่าข้าพเจ้าจะ
ได้^{๒๕} ถึงพระนิพพาน ต่อแต่นั้น เครื่องประดับ^{๒๖} สำหรับรัด^{๒๗} คอ^{๒๘} ให้^{๒๙} ผึง แล
ประดับ^{๓๐} ไร^{๓๑} เกศ^{๓๒} ด้วย^{๓๓} พวงมาลัย^{๓๔} แก้ว^{๓๕} ณี^{๓๖} ต่าง^{๓๗} ๆ ทงมวตหมด^{๓๘} จงเกิดปรากฏ^{๓๙}
เสมอไป กว่าข้าพเจ้าจะได้^{๔๐} ถึงพระนิพพาน อนึ่ง^{๔๑} อารณ^{๔๒} ล่อง^{๔๓} อย่าง^{๔๔} คือ
เครื่องประดับ^{๔๕} ทรวง^{๔๖} ให้^{๔๗} ถน^{๔๘} ซอย^{๔๙} ดัง แลเครื่องประดับ^{๕๐} ไหล^{๕๑} กัด^{๕๒} อีกเครื่อง
ประดับ^{๕๓} เหว^{๕๔} สัต^{๕๕} แลเครื่องประดับ^{๕๖} เท้า^{๕๗} งาม (รอง^{๕๘} เท้า^{๕๙} งาม) เหล่าน^{๖๐}
ทงมวตหมด พึงเกิดปรากฏ^{๖๑}เรื่อยไป กว่าข้าพเจ้าจะได้^{๖๒} ถึงพระนิพพาน

๑ ผ้าทอด้วยผ้า ๒ ผ้าทอด้วยไหม ๓ ผ้าเปลือกไม้ ๔ ผ้าทอด้วยขนสัตว์เนื้อละเอียด

ด้วยประการนี้ ผู้ซึ่งเจริญใจรณทำความปรารถนาแล้ว ถูกออกมาหนึ่งนึก
ถึงการบุญอยู่ใกล้ ๆ ชนทั้งสี่องค์ต่างนึกถึงการบุญของตน ๆ อยู่
พร้อมกัน

ลำดับนั้น ด้วยอำนาจบุญแห่งชนทั้งสี่องค์ที่ได้ทำไว้แล้วในปางก่อน
แต่ด้วยอำนาจภพกุศลที่ชนทั้งสี่องค์ได้ก่อสร้างในปัจจุบันอำนาจผล อาสนะ
แห่งท้าวสักกเทวราช ก็แสดงอาการรุ่มร้อนผิปรกติ ท้าวโกสีย์เมื่อ
ใคร่ครวญตักเตือนนั้นแล้ว จึงรับสั่งใช้วิษณุกรรมว่า ท่านจงไปยัง
มนุษยโลกแล้ว นฤมิศปราชำตแต่สรรพัตินให้แก่นชนทั้งสี่องค์ละกัน
วิษณุกรรมเทพบุตรรับเทวบัญชา ลงมาทำตามท้าวเทวราชสั่งแล้วจึง
กลับไปยังที่ของตนเคຍอยู่ ด้วยอำนาจบุญนั้นหากอำนาจผล ชนทั้ง
สี่องค์ได้เป็นลำดับภรรยากัน ด้วยทิพยสมบัติอยู่ในปราสาทนั้น

ท้าวสักกเทวราชเมื่อจะประกาศการบุญ และจะอดหนุนองค์ลำดับ
ภรรยา ให้ ถือกุศลเจกณาด้วยอำนาจศรัทธา จึงเสด็จมาประดิษฐาน
อยู่ตรงหน้าปราสาท พระโพธิสัตว์เห็นแล้ว ยังมีใคร่จักแจ้งจิตต์ จึง
ภาษิตคาถาว่า

โก นุ ตวั ปลุลลภมากุเช น ชานามิ ตว โคตติ

เทวดา นุสิ คนุชโพ อาหุ สกโก ปุรินทโท

ความว่า ดั่งข้าพเจ้าถาม ท่านเป็นใครมาคบติดกันอยู่ ข้าพเจ้า
ยังไม่รู้จักใครของท่าน ท่านเป็นเทวดาหรือคนธรรพ์ หรือเป็นปุรินท
อินทราประการใด

ท้าวหัตถ์นัยจึงตอบว่า ข้าพเจ้าคือท้าวเทวอินทร์ อินทรมาตุลีผู้นำของท่าน ข้าพเจ้าขอขอบน้อมท่านผู้ประเสริฐ ตัวท่านจักได้เป็นพระสัมพุทธโลกนาถในอนาคตกาลเที่ยงแท้ เทพยดาทั้งมวลเขาชวนกันสรรเสริญโพธิญาณของท่าน เชื่อว่ากาลข้างหน้าต่อไป ตัวท่านจักได้เป็นพระสัมพุทธเจ้า ผู้ส่งสัตว์ความทุกข์ จะเปลื้องปลดสัตว์ให้พ้นจากเวรภัยได้ดังนี้

ครั้นเมื่อท้าวโกสยภาน์คอยังนั้นแล้ว พระโพธิสัตว์เมื่อจะถามต่อไป จึงกล่าวพระคาถานี้ว่า

เทวราช มหิ ปุณฺณม ก็ ปุณฺณํ ปติลภติ
สุโข วิปาโก ปุณฺณสุส กธิปฺปาโย สมิขฺมติ

ความว่า ข้าแต่เทวราช ข้าพเจ้าขอถามท่าน บุคคลจะเพราะได้ทำบุญสิ่งใดไว้ ผลแห่งบุญนั้นจึงนำดีมาให้ ความประสงค์จำนงหวังของบุคคลจะสำเร็จไปด้วยอย่างไร ท้าวหัตถ์นัยเมื่อจะบอกความแก่พระโพธิสัตว์ จึงตรัสคาถานี้ว่า

ตุํ ว กโรสี ตํ ปุณฺณํ ธชฺชปุณฺณจ ปุเชสี
เตน ปุณฺณเตเชน ปาสาทํ รตนํ ลภิ

ความว่า ท่านเทวหัตถะ บัณฑิตถวายพระพรครบไว้แล้ว ท่านทำบุญนั้นนั้นแหละคือบุญ ด้วยอำนาจบุญนั้นท่านจึงได้ปราสาทแลดั่งมบัคเครื่องประดับใจ

ท้าวด้หัตถ์น้อยจะทำความชมเชยพระโพธิสัตว์แด่ภรรยา จึงกล่าวว่า
 นานมาแล้วซึ่งต้องดีชาวเดิมอกันฉันใด ท่านก็ด้นารคอบรรยายก็ดี มีนา
 ใจได้เดิมอกันฉันนั้น ท่านพึงทำเกิดซึ่งบุญทั้งหลาย ท่านพึงเป็นผู้ให้
 อยู่เนื่อง ๆ เกิด บุคคลจะมีโชคก็เพราะทาน ผู้จะมีสุขสำราญก็เพราะศีล
 เพราะฉนั้น วิญญูท่านผู้รพึงบำเพ็ญทานแต่ศีลไว้เป็นนิตย์เกิด ท้าว
 โกธียให้ โอวาทแก่พระโพธิสัตว์เจ้าแล้วเสร็จ ก็เสด็จไปยังสถานที่อยู่
 ของพระองค์

คราวนั้น ธรรมพลุวรรณหิรัญโคมहिสา ทาสทาสีบริวารนับตั้งแสน
 เกิดเนื่องแน่นกันไป พระโพธิสัตว์เห็นอศักรรยตังนั้น ก็ปรัดเปรมปลื้ม
 ในใจ ครนรุ่งราตรีแล้ว มหาชนเกิดนอนก่นกันมาดแล้วก็ไปกราบทูล
 พระราชา พระราชาทรงฟังแล้วก็กริ้วใหญ่ รับสั่งให้เกณฑ์พลโยชานับ
 ตั้งแสน แล้วพระองค์เสด็จเป็นประธานยกออกไปทำยุทธกับพระโพธิสัตว์
 พระโพธิสัตว์อธิษฐานสมาธิคืบตั่งก้นั่งอยู่ในปราสาท ด้วยเดชอำนาจ
 พระโพธิสัตว์ พลิกกายทั้งหลายก็แตกกระจายหนีไป

พระราชาทอดพระเนตรเห็นอศักรรย ก็ด้อยด้อยของร้องประกาศ
 ว่า อานุภาพบุญนำอศักรรยเที่ยวหนอ พระองค์ก็ทรงโลมมนัสตรัสตั้ง
 อำมาตย์ว่า อำมาตย์ทั้งหลาย จงช่วยกันประคับประคองปราสาทนั้น ด้วย
 เครื่องอดังการมั่งร่งแต่มาเป็นอาทิ ให้ตลอดไปถึงปราสาทของเรา ครน
 อำมาตย์จัดการตามรับสั่งเสร็จ พระราชาก็เสด็จพร้อมด้วยอำมาตย์ทั้ง

มวด ให้นำบรรณาการไปบูชาพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์เทวฤท
ทกุมารจึงถวายบังคมพระราชา แล้วกล่าวคาถาว่า

อนชลิ เต ปกฺกยฺหามิ ตํ เสฏฺฐิ นนามิหิ

อนุกมฺปิ อุปาทาย เทว เสนา อนุปมา

ความว่า ข้าแต่สมมติเทวา ข้าพระบาทน้อมให้ถ้อยสัตถ์ถวายบังคม
แก่พระองค์ อาศรัยพระองค์ทรงพระกรุณา พวกเสนามากมายจึงทำ
อินทรายมิได้ ด้วยประการฉะนี้

พระราชาทรงฟังดังนั้นแล้ว เมื่อจะทำปฏิสันถารตอบกับพระโพธิ
สัตว์ จึงตรัสพระคาถาว่า

กจฺจิ นุ โภโต กุสลํ กจฺจิ นุ เทเวหิ ทินนํ

สนโต สตุเถน วา ปน เกน เต อิทิสํ ลทฺธิ

ความว่า แน่ะท่านผู้เจริญ ท่านอยู่เป็นสุขสบายหรือประการใด เรา
ถามท่าน สมบัติเช่นนั้นเทพยดาให้ท่านหรือ หรือว่าพวกดีศบุรุษให้
แก่ท่าน หรือท่านได้ด้วยคุณวิเศษอย่างไร

เทวฤททกุมารพระโพธิสัตว์ เมื่อจะประกาศการบุญของตนจึงกล่าว
นิพนธ์คาถาว่า

โย จ ปุพฺเพกตปุณฺณโย

สเจ ปุณฺณํ จิณฺโณ โหติ

วิปากํ ชานิตฺวา ปน

สพฺพปุณฺณานิ กริตฺวา

อิทานิ มหทฺธโน ภเว

ทลิตฺโต โหติ จ นโร

ปุพฺเพ จ อุปจฺฉินตา

ทานสํลาทิกมฺปิ จ

ตสฺเสว ปุณฺณภาเวน อธิปฺปาโย สมิขฺฌติ
 ปาปฺวา อกุสฺสํ เจว สุขทุกฺขํ ตเถว จ
 อินฺทเทวาทิสมฺปตฺติ นิพฺพานญจ วรํ วรํ
 น มาตาปิตาหิ ทินฺนํ อญฺเญ วา ปน ฌาตโย
 สยํ กตานิ ปุณฺณานิ ปาปกมฺมานิ ตเถว จ
 สพฺเพ เต อุปเสวนฺติ เอวํ ชานาหิ ขตฺติย

ความว่า ก็ผู้ใดมีการบุญได้ทำไว้ในกาลก่อนแล้ว ผู้นั้นมาด้วย
 หนึ่งเป็นผลมั่งมี ถ้าหากบุญสิ้นไปแล้ว ผู้นั้นก็จะเป็นผู้ยากจน เพราะเหตุ
 ว่าบุญอันบุคคลก่อสร้างไว้ในก่อน เพราะทราบผลอย่างนี้ ผู้ใดทำบุญ
 ทั้งปวงมีทานศีลเป็นต้นไว้ ความปรารถนาของผู้นั้น ย่อมสำเร็จด้วย
 อานุภาพบุญเทียวแต่ แม้บาปอกุศลกิด หรือความชั่วทุกขกิด ดมฺบค
 แห่งพระอินทร์แต่เทวดากิด พระนิพพานประเสริฐสุดกว่าดมฺบคอกิด
 มารดาบิดาให้ไม่ได้ หรือผู้อื่นแต่ญาติกให้ไม่ได้เหมือนกัน บุญกุศล
 กิด บาปกรรมกิด อันบุคคลผู้ใดทำด้วยตนเองไว้แล้ว บุคคลผู้นั้นย่อม
 จะได้ด้วยผลแห่งกุศลแต่อกุศลด้วยตนเอง ข้าแต่พระชคคิยวงศ์ พระ
 องค์จทรงทราบด้วยอาการอย่างนี้

พระราชาทรงสดับธรรมเทศนาของพระโพธิสัตว์แล้ว มีพระหฤทัย
 โดมนัด พระโพธิสัตว์ทราบพระราชโองการแล้ว เมื่อจะแสดงธรรมให้
 ยิ่งต่อไป จึงกล่าวนัยคาน่าว่า

ธมฺมณฺจร มหาราช	มาดาปิตุสฺ ขตฺติย
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน	ราช สกคํ คมิสฺสสฺส
ธมฺมณฺจร มหาราช	ปุตฺตทาเรสฺ ขตฺติย
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน	ราช สกคํ คมิสฺสสฺส
ธมฺมณฺจร มหาราช	พลเสฺ พาหเนสฺ จ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน	ราช สกคํ คมิสฺสสฺส
ธมฺมณฺจร มหาราช	นิคเม ชนปเทสฺ จ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน	ราช สกคํ คมิสฺสสฺส
ธมฺมณฺจร มหาราช	มิกปภจิสฺ ขตฺติย
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน	ราช สกคํ คมิสฺสสฺส
ธมฺมณฺจร มหาราช	มิตฺตามจฺเจสฺ ขตฺติย
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน	ราช สกคํ คมิสฺสสฺส
ธมฺมณฺจร มหาราช	สมณพฺรหฺมณฺเนสฺ จ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน	ราช สกคํ คมิสฺสสฺส
ธมฺมณฺจร มหาราช	อุทเทสฺ ฤเตสฺ จ
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน	ราช สกคํ คมิสฺสสฺส
ธมฺมณฺจร มหาราช	ยาจเก จ วณิพฺพเก
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน	ราช สกคํ คมิสฺสสฺส

ธมฺมฉฺจฺร มหาราช

ทานสีเลสุ ขตฺติย

อิธ ธมฺม จริตฺวาน

ราช สกคํ กมิสฺสสํ

ความว่า ข้าแต่จอมขัตติยมหาราช พระองค์จงประพฤติธรรมสุจริต
ในชนกชนนีทั้งหลาย ในโอรสแดนมเหสีทั้งหลาย ในพดพาหนะทั้งหลาย
ในชาวนิคมแดนชนบททั้งหลาย ในหมู่เชื้อแดนทั้งหลาย ในมิตรแ
อำมาตย์ทั้งหลาย ในสมณะพราหมณ์ทั้งหลาย ในสัตว์ทั่วไปในน้ำแ
บก ในพวกราชกและฉนิกทั้งหลาย แลในทานแลศรัทธาด้วย พระองค์จง
ประพฤติศีลธรรมไว้ในโลกนี้แล้ว (เบื้องหน้าแต่ทวงศค) ก็จักได้เข้าไป
สู่โลกสวรรค์

พระราชาทรงฟังธรรมเทศนา ครั้นว่าพระพุทธภาษิต มีพระกม
จิตต์โสมนัส จึงประทานราชสมบัติกึ่งหนึ่งบุชชาธรรมพระโพธิสัตว์
ดำรงตำแหน่งอุปราชาแล้ว ทรงตั้งฉนอรรคธรรมแก่ประชาชน บำเพ็ญ
พระกศัตมทานเป็นคน สันพระชนมายุแล้วจึงอุปบัติเป็นเทวบุตร ครั้น
แล้วแต่คนชนในกนกรคณพิมานเมืองสวรรค์

เพราะเหตุฉนั้น พระบรมศาสดาเมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้แล้วได้เ
ความเรองนตรัสสอนพุทธบริษัทดังนี้ว่า ชนทั้งหลายเหล่าใด แม้จะเป็น
เด็กหนุ่มเจริญวัยสูงอายุกาล หรือคนพาลไร้ปริชาแถบฉนจิตตมบัญญัติ
กต ผมงมมฉนอยากจนทั้งมวลหมด ย่อมมฉนจกความตายเป็นไป
เสมอคนฉน นรชนผู้ใดได้ความฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉน
แต่อุปบัติกต ทำพุทธบุชชาถวายฉนทำพศานพระพุทธเจดีย์เป็นคน ด้วย

ผลแห่งบุญที่บำเพ็ญแล้วนั้น นรชนนั้นๆ ย่อมจะได้วันรมย์ในเทววิมาน
สวรรค์

อนึ่ง ผู้ใดได้บำเพ็ญทักษ์ คือ ขวนำมะระเบียดดอกไม้ของหอม
เครื่องยานพาหนะทั้งที่นอนที่ปลี้อย่างนี้ หรือบริจาคแต่อย่างหนึ่ง
ก็ได้ ผู้นั้นครั้นทำตายนั้นแล้ว ก็จะได้ไปวันรมย์อยู่ในเทวโลก จะได้
เป็นพระอินทร์เจ็ดชาติ จะได้เป็นจักรพรรดิราชแลเป็นเทวราชถึงพันชาติ
จะไม่เกิดในอบายภูมิได้ จะเกิดในมนุษย์ โลกก็จะไม่เกิดในตระกูลต่ำที่ทาส
ทาสีเป็นคน ย่อมจะเกิดในตระกูลกษัตริย์แลพราหมณ์ ด้วยอำนาจผล
บุญนั้นคิดตามสนอง ถ้าดีด้วยใจบริจาคปรารถนาจะเป็นพระพุทธเจ้าใช้
เมื่อใด อดีตภาพเป็นมนุษย์แล้ว จะบริบูรณ์ด้วยทศทิศสวรรค์กษณ กอบ
ด้วยวิสารทญาณเฉียบแหลม ถ้าว่าบุญนั้นบกพร่องขาดไป ก็จะได้ผล
คิดต่อก่อขึ้นใหม่ในปัจจุบัน บุญเก่านั้นยังไม่สิ้นไป อาจจะมีอันตราย
ให้วินาศ ผนวกติดโรคภายในมีวรรณโรคเป็นคนก็จักพินาศไป ภัย
ร่อยแปดมีราชภัยเป็นคน ก็จักไม่มีมาพ้องพาน จะเป็นอริศภาพทั่วทุก
สถาน มนุษย์แต่เทพยดาจะบูชาเป็นนิยต์ จะมีความสุขกายสบายจิตต์ทุก
อิริยาบถ ด้วยวิบากบุญนั้นๆ อำนวยผล

สตถา อิมิ ชาตกิ อahrtuwa สัมเด็จพระบรมศาสดาทรงนำ
ชาดกนั้นมาแล้ว จึงประชุมชาดกว่า ท้าวสักกเทวราชในกาลครั้งนั้น
กตัญญูมากคือพระอนุรุทธเถระ กุมาริกาม่ายได้เป็นชายาของอุปราชใน

ครั้งนั้น กลับชาติมาคือยโสธรมารดาพระราหุต์ บริษัทนอกจากนั้น
 ครนกลับชาติมาคือพุทธบริษัททั้งปวงบ้าง คือพุทธสาวกแต่พุทธโอรสบ้าง
 คือพระพุทธรูปตาแต่พุทธมารดาบ้าง เทวรุกขกุมารในกาลครั้งนั้น กลับ
 ชาติมาคือพระศากยต มีพุทธพจน์ให้จบลงดังนี้แต่

จบเทวรุกขกุมารชาตก

๓๕ สดกชาตก

อหิ ชาติโก หุตฺวาติ อหิ สดฺดา เขตฺวเน วิหรนฺโต
กาถกิมินานํ อุตฺตนา ปณฺหิ พยาถกํ อารพฺภ กเถสิ

สดดา ส้มเด็จพระบรมศาสดา เมื่อประทับอยู่ณะพระเชตวัน ทรง
ปรารภซึ่งพระองค์ทรงแก้ปัญหาแก่กาถกคนหนึ่งเป็นมดเหตุ ครัดพระธรรม
เทศนานี้ มีคำเริ่มว่า อหิ ชาติโก หุตฺวา เป็นอาทิเบื้องต้น อนุสนธิ
ในนิทานวจนะมีต่อไปว่า

สมัยกาลครั้งนั้น มีกาตัวหนึ่งจรจากหิมวันตมาลงที่รอยของมหาภิกษ
(หนอนตัวใหญ่) แดไปเห็นตัวมหาภิกษนั้นแล้วนึกดีใจว่า โอ วันนี้นเรา
ได้อาหารกินหะ กานั่นจึงโผล่เข้าไปใกล้มหาภิกษนั้นแล้วพูดว่า แน่มหา
ภิกษ เราจักกินท่านหะ มหาภิกษนั้นได้ยินเสียงกาพูดว่าจะกิน เหลือบไป
เห็นกาแล้วตอบว่า แน่กาตัวร้าย ท่านธรรมอะไรจึงจะกินเราได้ ๑
แน่มหาภิกษ ตัวท่านธรรมหรือ ๑ แน่กา เราฉลาดหะ ๑ แน่
ภิกษ ถ้าว่าท่านฉลาดจริงพอให้เราฟังก่อน ๑ แน่กา เราจะถาม
ปัญหาของท่านสี่ข้อ ๑ แน่ภิกษ ถ้าว่าท่านรู้จริง จงถามเราเถะ ๑
แน่กา ถ้าว่าท่านรู้จักแก้ปัญหาไซ้ ท่านจงกินเราเถะ ถ้าท่านไม่รู้จัก
แก้ปัญหาหยังจะกินเราอยู่ ศีรษะของท่านจะต้องแตกออกไปเจ็ดภาค ๑
แน่ภิกษ ท่านจงพูดไปก่อนเถะ

มหาภิกษนั้นจึงถามปัญหาสี่ข้อ ข้อที่ ๑ ถามว่าธรรมชาติที่ใหญ่ยิ่ง
จะได้แก่สิ่งอะไร ข้อที่ ๒ ถามว่าธรรมชาติที่รวดเร็วยิ่ง จะได้แก่สิ่ง

อะไร ข้อที่ ๓ ถามว่าธรรมชาติที่คมแหลมยิ่ง จะใดแกสิ่งอะไร ข้อ
ที่ ๔ ถามว่าสภาพที่มีกำลังใหญ่ยิ่ง จะใดแกสิ่งอะไร กาลังพยากรณ์
แกปัญหาข้อเป็นลำดับไป ข้อที่ ๑ แกว่าเทวดาชื่อว่าใหญ่ยิ่ง ข้อที่ ๒
แกว่ามาอัสตริชื่อว่ารวดเร็ว ข้อที่ ๓ แกว่าตักสิรชื่อว่าคมแหลม
ข้อที่ ๔ แกว่าพระนารายณ์มากมาย ท่านมหากษัตริย์ทรงอธิบาย
อย่างนี้

มหากษัตริย์ได้ฟังคำแก้ปัญหของกษัตริย์จึงพูดว่า ดูกษัตริย์จักแก้
ปัญหาได้ ไม่ ปัญหาข้อของท่านแก้ไม่ถูกแต่ตั้งข้อเดียว ท่านยังจะกินเรา
อยู่ ศักระของท่านจะต้องแตกออกเจ็ดภาค คนอื่นนอกจากพระพุทธเจ้า
แล้วไม่มีใครจะแก้ไข นั่นกะ ถ้าว่าท่านจักกินเราให้ได้ใช้ ท่านจง
ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ฯ ทรงพระยากรณ์ล้นคำของท่านแล้ว ท่านจง
กินเราตามปรารถนา กาลังพูดว่า เราจักไปล้นคำพระผู้มีพระภาคได้เร็ว
พถัน ก็ดูกษัตริย์จะไปได้และหรือ มหากษัตริย์จึงบอกกล่าว ท่านไปหา
เถวดลมาพันธกต่างตัวเราใหม่น แล้วท่านคาบปลายเถวดลนั้นไปให้ถึง
ล้นคำพระศาสดา กากทำอย่างนั้นพากันไปถึงล้นคำพระศาสดา

ณะสมัยกาลคราวนั้นแล ล้นคำเจ้าพระบรมศาสดาพิจารณาณล้นคำโลกอยู่
ทอดพระเนตรเห็นล้นคำนั้นแล้วก็แย้มพระโอษฐ์ พระอานนท์จึงทูล
ถามเหตุแห่งการแย้มพระโอษฐ์กะพระศาสดาว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค
เจริญ มีเหตุอะไรมาบังจ้อย่างไร พระองค์จึงทรงแย้มพระโอษฐ์ ฯ

ตกรอานนท์ มีเหตุสิ่งหนึ่งน่าอัศจรรย์ เธอจงรอดสักครั้งหนึ่งก่อนก็
จะได้เห็น

เมื่อพระศาสดาทรงตรัสด้วยกับพระอานนท์ กากก็พอบินมาถึงพระเชตวัน
จึงแกแถวตซึ่งผูกพันกิมนออกแล้วเข้าไปเฝ้าพระศาสดา ฝ่ายกิมนก็ยก
กายค่อย ๆ คลานเข้าไปใกล้พระศาสดาแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์
ผู้ประเสริฐ ผู้ทรงพระกรุณาทำประโยชน์ให้สรรพสัตว์ ขอความสวัสดิ
จึงมแก่ข้าพระบาท กาควนจะกินข้าพระบาท ๆ จึงว่าแก่กว่า ท่านแก
ปัญหาข้อใดแล้วจึงกินเราเถิด ถ้าท่านแกไม่ได้ ชื่นใจกินเรา ศรัทธ
ของท่านจะต้องแตกเจ็ดภาค กาควนไม่รู้จักแก้ปัญหาก็จึงพาข้าพระบาท
มาเฝ้าพระองค์

สมเด็จพระผู้มีพระภาค ทรงทราบวารนำจิตต์แล้วตรัสถามกิมนว่า
ปัญหาข้อที่ท่านถามนั้นอย่างไร กากดำวแก้ปัญหานั้นเป็นไฉน กิมน
กราบทูลข้อถามแสดงความแก้ปัญหาวายให้ทรงทราบ ดังเนื้อความที่กล่าว
มาแล้วเบื้องต้น พระทศพลตรัสถามกาคว่า ท่านแก้ปัญหามีเหมือนคำ
กิมนว่ากระนั้นจริงหรือไม่ ถ้ากราบทูลรับว่าจริงดังกราบทูลนั้น พระบรม
ศาสดาตรัสแก่กาคว่า ท่านหารู้จักแก้ปัญหาได้ไหม แล้วพระองค์ทรง
วิชันหาแก้ปัญหานั้นต่อไป

ปัญหาข้อที่ ๑ ที่ว่าธรรมชาติใหญ่ยิ่งนั้น ได้แก่พระโลกตรธรรม ๆ
นี้ใหญ่ยิ่งกว่าสิ่งอื่น ปัญหาข้อที่ ๒ ที่ว่าธรรมชาติรวดเร็วยิ่งนั้น ได้
แก่จิตต์ ๆ แต้นไปแต่เนมาเกิดดับรวดเร็วเสมอไป ปัญหาข้อที่ ๓

ที่ว่าธรรมชาติแหลมคมนั้น คือได้แก่น้ำ ๆ อาจจะซึมเซาะเขาไปในสิ่ง
ทั้งปวงได้ ปัญหาข้อที่ ๔ ที่ว่าสภาพมกาดังยงนั้น คือได้แก่พระอรหันต
สัมมาสัมพุทธเจ้า ๆ ทรงกำลังยิ่งหาผู้เต็มอมีได้

มหากิณได้ดัดบัพพุทธานุภาพากรณ์แล้วให้สาธุการ แล้วพูดกะกา
ว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพยากรณ์ปัญหาหาผู้เต็มกับคำของท่านไม่
ท่านยังจะกินเราหรืออย่างไร กาคอบว่าเราไม่กินท่านหะ พระผู้มีพระ
ภาคตรัสกะกาว่า ค้อแต่ไป ท่านจงกินอาหารที่ควรกิน อย่ากินอาหาร
ที่ไม่ควรจะกิน กานั่นครั้นได้ฟังธรรมเทศนาแล้วกยन्द จึงถวายอภิวาทน์
พระชินีให้แล้ว ก็กลับไปยังที่อยู่ของตน

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสกะมหาชนว่า ท่านจงจับกิณไปปล่อยไว้ ใน
นางข้าวรักษาไว้ให้ดี มหาชนก็ทำตามพุทธดำรัส อยู่มาอีกสองสามวัน
กิณนั้นทำกาดกิริยาตายไปตามยถากรรมของตน พระบรมทศพลเมือจะ
ประกาศบัญญัติให้แจ้งชัด จึงตรัสพระคาถาทิ้งหลายว่า

อหฺมปิ ชาติโก หุตฺวา	สุตฺตโสโม จ ปากโณ
ปณฺดาบ ปริมุณฺจามิ	โปริสาทสฺส หตฺถโต
อหฺมปิ ชาติโก หุตฺวา	มโหสโต จ ปากโณ
ราชาโน ปริมุณฺจามิ	ปณฺดา จ เม ภวิสฺสติ
อหฺมปิ ชาติโก หุตฺวา	วิฐุโร นาม ปณฺทิตโต
ปณฺดาบ ปริมุณฺจามิ	ปณฺณยภขสฺส หตฺถโต

อนตมโส หิ สตุโต จ กิมีโน จ ยิลาสุ
 ปณฺณาย ปริมุจฺจติ กากสุส มรณโต จ

ความว่า แม่เราตถาคคมีชาติปรากฏว่าสุดโต่มบัณฑิต ได้เปิด
 ปิตตคนจากมือของ โปริสาทได้ด้วยปัญญา แม่เราเมื่อเกิดปรากฏเป็น
 มโหสถ ได้เปิดปิตตพระราชทัฬหยาให้พมมณภย อาศรัยเรามิ
 ปัญญาช่วยไว้ได้ แม่เมื่อเราเกิดปรากฏนามว่าวิชรบัณฑิต ได้เปิด
 ปิตตคนพมมณภยด้วยปัญญาได้ ก็เพราะอาศรัยปัญญา โดยที่สุตกิมิ
 รอดตายจากปากกาได้ด้วยปัญญาของตน

เมื่อจบปริยายคาถาดัง มหาชนมากด้วยกัน บัดถึงซึ่งมรรค
 ผลมีได้ตาเป็นตน คราวนั้นพระภิกษุทั้งหลาย ประชุมสนทนากันณะโรง
 ชรรมธภา พรณนาคุณพระบรมศาสดาว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย พระ
 ตถาคคมีพระปัญญาหลักแหลมลึกซึ้งว่องไวแก่กล้าเบิกบาน แม้แต่ปัญหา
 ของลัควเตยวิธานพระองค์ทรงพยากรณ์ได้ ทรงพยากรณ์เหมาะเจาะ
 ไพเราะจับใจดี พระตถาคคมีมีพระปัญญามากเทียวหนอ สัมเด็จพระ
 บรมศาสดาได้ดำยั้งที่ประชุมสงฆ์ ทรงได้ถามทราบความตลอดแล้วจึง
 ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ตถาคคจะได้วิธานวิธานปัญหาในชาติ
 กี่หาไม่ ถึงในกาลปางก่อนวิธานปัญหาเช่นนี้ก็ได้เคยมีมาแล้ว ตรัส
 ดังนี้แล้วทรงนำอศนทานมาอ้างดังต่อไปนี้ว่า

อดีต พาราณสีนคร พุทธมุตโต นาม ราชารช กาลสิ
 ในกาลที่ล่วงมาแล้วนาน พระราชาพระนามว่าพรหมทัต ครองราชสมบัติ
 ในพาราณสีนคร คราวนั้นพระโพธิสัตว์อุปบัติในกฏุมพิกัดกุด เมื่อคลอด
 แล้วเจริญวัยขึ้นโดยลำดับ เมื่อบิดาทำกาตตายไปแล้ว พระโพธิสัตว์ได้
 ทรมณ์สมบัติของบิดาไว้มาก คิดว่าจะบริจาคทานให้เป็นทางไปสู่สวรรค์
 คิดแล้วบริจาคทานถึงเจ็ดวัน ทรมณ์ที่เหลือจากนั้นแบ่งถวายพระราช
 ส่วนหนึ่ง มอบให้แก่หมู่ญาติเสียส่วนหนึ่ง แล้วไปบวชเป็นดาบสณะ
 ป่าหิมพานต์ บำเพ็ญกตสันนิกรรมทำมาหาทานให้เกิดขณนอยสนกาลนาน

คราวนั้น มีคนไพร่ใหญ่คนหนึ่ง ตั้งอยู่แต่เบื่องปาลินทิกแห่งอาศรม
 พระดาบส มีตักแตนตัวหนึ่งตัวใหญ่เท่าตักแตน อาศัยอยู่ที่คนไพร่ใหญ่
 นั้น มีนกครุฑตัวหนึ่งเที่ยวไปในสรวพพิศ ไม่ได้อาหารกินอดอยู่ถึงเจ็ดวัน
 บินมาถึงมหานครหนึ่งจับเจ้าอยู่ เห็นตักแตนตัวนั้นแล้วคิดว่า วนนเรา
 ได้กินอาหารหระ คิดแล้วจึงพูดว่า แน่ะตักแตน เราจะกินตัวท่านหระ
 มหาตตะได้ ยินดงนั้นก็ตกใจนึกว่า เราจักทำอุบายอย่างไรจึงจะพ้นความ
 ตาย ก็ชักกะต่ายพุดกระหนกครุฑว่า แน่ะท่านมหาครุฑ ท่านรู้จักธรรม
 ดั่งใดจึงจะมากินเรา ๑ แน่ะมหาตตะ ตัวท่านรู้จักธรรมหรือ ๑ แน่ะ
 มหาครุฑ เรารู้จักธรรมดี ๑ แน่ะมหาตตะ ท่านรู้จักธรรมจงพูดให้เรา
 ฟัง ๑ เออดีหระ เราจะถามปัญหาสี่ข้อของท่าน ถ้าวาทานรู้จักกินเรา
 เกอะ ถ้าวาทานไม่รู้ نحنจะกินเรา ศีรษะของท่านจักแตกไปได้เจ็ดภาค ๑

แน่มหาสัตว์ ท่างจงพูดไปเถะ มหาสัตว์จึงถามปัญหาชนบทระขอ
เป็นลำดับกัน ดังจะกล่าวต่อไป

ปัญหาข้อที่ ๑ ถามว่าสัตว์สิ่งหนึ่งงามยิ่ง คือจะได้แก่สิ่งอะไร
ปัญหาข้อที่ ๒ ถามว่าสัตว์สิ่งหนึ่งเลวยิ่ง คือจะได้แก่สิ่งอะไร
ปัญหาข้อที่ ๓ ถามว่าสภาพหนึ่งชื่อว่ายาวยิ่ง คือจะได้แก่สิ่งอะไร
ปัญหาข้อที่ ๔ ถามว่าสภาพหนึ่งชื่อว่าไม่หาลังอันไม่มียิ่ง คือจะได้
แก่สิ่งอะไร

นกรุทจึงพยากรณ์แก่ปัญหาสี่ข้อตามลำดับดังต่อไปนี้ว่า ปัญหา
ข้อที่ ๑ แก้วว่าสภาพหนึ่งงามยิ่ง คือได้แก่พระจันทร์เมื่อดวงเพ็ญสลับห้าค่ำ
ปัญหาข้อที่ ๒ แก้วว่าสภาพหนึ่งเลวยิ่งคืออน คือได้แก่นันด้าโดย
ปัญหาข้อที่ ๓ แก้วว่าสภาพหนึ่งชื่อว่ายาวยิ่ง คือได้แก่มรรคาที่มหา
ชนเคียวไปมาทุกทุกวัน ปัญหาข้อที่ ๔ แก้วว่าสภาพหนึ่งชื่อว่าไม่
หาลังอันไม่มียิ่งนั้น คือได้แก่มรณธรรมคือความตาย อัศจรรย์อัศจรรย์
ของสัตว์โลกชื่อว่าไม่มีสภาพอันยิ่งกว่า

มหาสัตว์จึงตอบว่า แน่มกรุท ท่านหารุจอธิบายเนื้อความปัญหา
สี่ข้อให้ถูกแต่สี่ข้อหนึ่งไม่ ท่านจะกินเราจึงไม่ได้ ถ้าว่าท่านจะกินเรา
ศีรษะของท่านจักแตกออกเจ็ดภาค ถ้าว่าท่านจะกินเราให้ได้ เราพา
กันไปถามพระดาบส ๆ ท่านพยากรณ์คำของท่าน ๆ จงกินเราเถิด นก
กรุทตอบว่าดีแล้วกับนินไปยังสำนักพระดาบส ตักแตนกับนินตามไปด้วย
กรุทกับตักแตนจึงนมัสการพระดาบส ได้ถามทุกข์สุขพระดาบส ๆ ทำปฏิ

ตั้งฐารแสดงความทุกข์แล้วตกแดนจึงพูดขึ้นว่า ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า
 ครุฑทวนจะกินข้าพเจ้า ๆ สัตว์นรกถามปัญหาตั้งข้อขึ้นก่อน ถ้าว่าครุฑแก้
 ปัญหาถูกแม่แต่ข้อหนึ่ง ข้าพเจ้ายอมให้ครุฑกินโดยดี ครุฑทวนแก้ปัญหา
 หาถูกไม่ ข้าพเจ้าทั้งสองจึงต้องพากันมาหาท่าน ขอท่านได้กรุณาช่วย
 วิเคราะห์ปัญหา ทำเนือความปัญหาให้แจ่มแจ้งแก่ข้าพเจ้าทั้งสองนี้ด้วยเถิด

พระตาบัสถามตกแดนว่า แน่มหาสัตว์ ปัญหาตั้งข้อขึ้นท่านถามว่า
 ภาวะไร นกครุฑเขาแก้ปัญหาได้ความว่าอย่างไร ตกแดนจึงบอกข้อถาม
 แสดงความแก่ ให้พระตาบัสฟังดูจึงเนือความทักถั่วมาแล้วแต่หลัง พระ
 ตาบัสได้ฟังแล้วถามนกครุฑว่า ท่านแก้ปัญหาตั้งข้ออย่างนี้จริงดังตกแดน
 พูดหรือไม่ นกครุฑรับสารภาพว่าจริงดังตกแดนบอก

พระตาบัสพูดว่า แน่ครุฑ ท่านหาวิญญูพยากรณ์ปัญหาให้ถูกได้ ไม่
 พระตาบัสจึงพยากรณ์ปัญหาตั้งข้อให้ฟัง ปัญหาข้อที่ ๑ ที่ว่าสภาพอนหนึ่ง
 งามยิ่งนุ คือได้แก่สัตว์ห้าชนิดแปดชนิดสิบ สัตว์ห้าชนิดแปดชนิดสิบเหล่านี้มอย
 แก่มนุษย์พวกใด มนุษย์พวกนั้นชื่อว่างามยิ่งในโลกันแต่โลกเบืองหน้า
 ปัญหาข้อที่ ๒ ที่ว่าสภาพอนหนึ่งละเอียดอ่อนยิ่งนั้น ได้แก่พระโลกศร
 ธรรมกับปริยัตธรรม ๆ สัตว์ละเอียดยิ่งกว่าสิ่งอื่นทั้งมวล ปัญหาข้อที่ ๓
 ที่ว่าสภาพอนหนึ่งยาวยิ่ง คือได้แก่กรรม ๒ ประการ คือดีปฏิบัติธรรม ๑
 ข้อปฏิบัติธรรม ๑ ธรรม ๒ ประการนั้นชื่อว่ายาวแต่ไกลกัน เหมือนดัง
 ผังดุมหรือแผ่นดินกับแผ่นฟ้าอัน ปัญหาข้อที่ ๔ ที่ว่าสภาพอนหนึ่ง
 ชื่อว่าไม่มี หาดังอื่นไม่มีเหมือนนั้น คือได้แก่พระอริยสาวกทั้งหลาย ๆ

แรกทำวิปัสณาให้เจริญแล้ว บัดฤๅณที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ แล้ว
 บัดฤๅณที่ ๖ ได้สติสัมปชัญญะเห็นอนาคามีแต่อรหัตต์แล้วดับกิเลสได้สิ้นเชิง ส่วนนี้
 เรียกว่าอุปาทิเสสนิพพาน บัณฑิต ๕ คือ กองรูป กองเวทนา กอง
 สัญญา กองสังขาร กองวิญญาน ย่อมดับไป อากาโร ๓๒ มีผมน
 เต็มพื้นหนึ่งเป็นอาทิย่อมดับไป พระพุทธพระปัจเจกพุทธ พุทธสาวกทั้ง
 หลายท่านย่อมดับบัณฑิต ๕ อย่างนี้เรียกว่าอุปาทิเสสนิพพาน อันนี้
 แลชื่อว่าสภาพไม่มี ภายหลังอื่นไม่มีเหมือนเคย แม้ครุฑ คำที่กล่าวว่ามี
 มรณธรรมนั้นผิดหากไม่

คักคณได้ฟังปัญหาพยากรณ์ของพระดาบสแล้วให้สาธุการ เทพยดา
 ในไพร่สนทน์ให้สาธุการ คักคณจึงว่าขานกะนกรุฑว่า ปัญหาข้อที่
 เราถามท่าน ๆ แก่หากไม่ พระดาบสท่านพยากรณ์กำหนดคำตอบว่า
 ท่านยังจะกินเราอีกหรือ นกรุฑจึงตอบว่าเราไม่กินท่านหะ พระดาบส
 ให้โอวาทสั่งสอนแก่นกรุฑว่า ต่อขึ้นไปท่านจงกินอาหารที่ควรกิน อย่า
 กินอาหารที่ไม่ควรกิน แล้วพระดาบสจึงแต่งตั้งให้ให้นกครุฑกับ
 คักคณจึงนมัสการดาพระดาบสกลับไปยังที่อยู่ของตน ๆ

สตุถา อิมิ ชมมเทสนิ อหริตฺวา สัมเด็จพระบรมศาสดา
 ทรงนำธรรมเทศนานี้มาแล้วตรัสว่า ดูกฤๅณทั้งหลาย เราตถาคตจะได้
 พยากรณ์ปัญหาแก่สัตว์เดียรัจฉานแต่ในชาตินี้หากไม่ แม้ในกาลบางก่อน
 การพยากรณ์ไตร่ตรองปัญหา ได้มาแล้วแต่ตถาคตแล้วอย่างนี้ แล้วพระ

องค์ประมุขชาตกว่า มารดาพระโพธิสัตว์ในกาลครั้งนั้น กัดบชาติมาคือ
 พระมหายา บิดาพระโพธิสัตว์ในกาลครั้งนั้น กัดบชาติมาคือพระเจ้า
 สุธโรทนมหาราช พระเจ้าแผ่นดินพาราณสีในกาลครั้งนั้น กัดบชาติมา
 คือพระอานนท์ ตักแตนในกาลครั้งนั้น กัดบชาติมาคือพระสารีบุตร นก
 ครุฑในกาลครั้งนั้น กัดบชาติมาคือพระโมคคัลลาน ธรรมพญาธิทั้งห้าย
 ในกาลครั้งนั้น กัดบชาติมาคือพุทธบริษัท พระดาบส์ในกาลครั้งนั้น
 กัดบชาติมาคือพระตถาคต มีพุทธพจน์ให้จับดังดังนี้

จบสัถยชาตก

